

**Incipiunt regule
morales eiusdem.**

Prologus.

Agamus
nunc interi. qđ na
tura et imitatrix
nature ars solent.
nos ab imperfecto
sumam? exordiū.

vt inde (si deus annuerit) ad perfectio
ra p̄surgam? Itaq; videre est naturā in
florigeris apib; / primū ex apicis locis /
materiā fauorum colligere. dehinc colle
ctam digerere in aliam formā / qđ vnde
sumpta est. tē mū in alueolo constipant
muro ordinis artificio p̄tes singulorum.
Quid vero ars. nōne p̄cessus in ea simi
lis agnoscat? Prouidet sibi i primis de
materia copiose. ipam tēinceps in par
tes diuidet. p̄ro dat p̄tibus formam.
primū rudem. tēinde poliorē. Postre
mo (quod est omnīū difficultū) p̄tibus
sparsim positis et politis / ordinē colliga
tionemq; tribuit. per qđ tandem operi
suo / perfectio consummata donat. Se gre
gemus in hunc modū partes aliq; / ve
lut e silua grandi et p̄diuite / minera
sacre scripture / quib; formā aliquā ad
dūm? Noli igitur lector? (si quis forte oc
curteris) respicere. si iaceant interea be
partes absq; ordine. sine vinculis et cal
ce. quas dum sic erunt. reglas aut doctri
nas aut p̄siderationes appellare poteris
mus. Fortassis dño p̄picio / poterit et eis
in postex / ex tēcoro ordine / libelli pulcri
tudo donari. Quod si datum nō fuerit
nihilominus arbitramur nos nonnihil
profecisse / si materiā p̄pauerim? alijs
ad ea que libuerit fabricanda. aut sub
alio tropo. nō frustra sudauerimus / si ex
agro florentissimo sacre scripture / apes
cogitationū nostrar; collegerint. digesse
rint qđ buccellas quasdā faui mellis / ad
lumen cognitiōis et ad tēuotionis dul
cozem. atq; p̄ medicamēto tēsideriorū
infirmor;. quas particlas liceat postmo
dum in alueolo libri vni? tēcoro artifi
cio speciosius ordinare.

Explicit prologus.

Al que tibi

Sprecepit deus / cogita
semper. Quoniā qui
libet obligatur scire il
lud absq; cuius noti
cia nō potest euitare
peccatum. **I**ulpabilis ignorantia iu
ris diuini / non cadit in faciētem illud
quod in se est. quoniā spūs sanctus / talē
hominē tē necessarijs ad salutem q̄p̄res
suas excedunt. docere immediate vel me
diate paratus est. **I**gnorantia inui
cibilis excusat / in eis p̄ esertim que sūt
facti. non aut crassa vel supina. que pue
nit ex negligentia sciendi et faciendi qđ
in se est. Dicitur aut inuincibilis / non
quā vinci possit. aut q̄ ex ea necesse sit
tunc operari. sed quia opans / sufficiēter
fin casus euentū diligentiam apposuit
sciendi illud quod nescit. **I**gnorantia
iuris hūani sufficiēter p̄mulgata / non
liberat subditos a pena in foro exteriori
licet frequēter quo ad tēū excuset a cul
pa quosdā ignorantes. **N**on quilibet
tenet scire tē quolibet pctō mortli an sit
tale. hic expediat istud inquirere et scire
iuxta vniūscuiusq; vires et statū. et plus
ecclesiasticos q̄ laicos. **E**t inter ecclia
sticos / prelati ex officio tenent q̄ sint pa
rati omni p̄scenti reddere rōnem de ea
que in eis est fide et spe. **N**emo vtens
ratione / diu ab ignorantia principiorū
moralis excusatur. forte emz morulā ad
cōsiderandū apponere fas habz. **O**m
nis doctrina et omne studium / tēlent tē cu
riositate yana aut noria culpā. que nō
ordinant actu v̄l habitu. mediate v̄l im
mediate / ad tēne morale gratuiteq; vi
uendum. **D**are studium suum rebus
inutilib; aut noxijs. v̄tioribus sciēter
omissis / curiositas est dānabilis. **U**ti
le et inutile / norium et innoxiū / dicuntur
in moralibus non absolute. sed p̄ respe
ctum ad nos. cuz circūstantijs finis / loci
et temporis / officij atq; ceterorū. **O**m
nis obligatio / finaliter reducitur ad di
ctamen liberi arbitrij diuini / sic volētis
obligare creaturas. quod dictamē nobis
innoscit / vel in lumine fidei vel gratie
infusari. vel in lumine naturali signato su
per nos. **U**nde practica iudicia rationis

Regule

halemus. aut per lumina scientiarum tam
diuinarum quam humanarum. ex duplici lu-
mine priori emanantium. aut postremo
per experientie multiplicis luminosum do-
cumentum. per quod fit. ut virtus quam ars
certius operetur. propter quod virtuosus bene
iudicat de omnibus. et est suo iudicio vir-
tutis mediū assumendum. ¶ In princi-
pijs moralibus assignandis fit processus
quandoque a notioribus et quasi a postero-
ribus. ut ex his que videmus in humana po-
licia. assurgendo ad diuinam legem. quan-
doque fit contra a priori. considerando eas
leges que nature sunt notiores. qualis
est exercitia. ¶ Equitas quam nominat
philosophus. Epithetam preponderat iuris ri-
gori. Est autem equitas iusticia pensatis om-
nibus circumstantijs particularibus. dulcore
miscerie temperata. Hoc intellexit qui dixit
Ipse etiam leges cupiunt iure regantur
Et sapiens. Noli esse iustus nimis. alioquin
summa iusticia summa iniusticia fit. Om-
nia mandata dei equitas. id est cum equi-
tate pensanda. ¶ Bonarum mentium est
ibi agnoscere culpam ubi culpa non est.
agnoscere inquam non per assensum firmum.
hoc enim stultum periculosumque fieret. sed sic
ut toleat aut peniteat homo postmodum
quasi veraciter in culpa teneret. ¶ Nullum
est peccatum mortale actuale absque con-
sensu libero rationis. vero vel interpretatiuo
Interpretatiuum consensus tunc esse dici-
mus. dum habuit ratio tempus sufficiens
deliberandi et fugiendi ea. circa que
vitanda esse periculum tenebat. qualiter
dicit lex forensis. Qui tacet consentire
videtur. dum videlicet repugnare debe-
ret. ¶ Consensus in actu solum veniale
malum est tantummodo venialis. loquen-
do de veniali ex genere suo. ut est verbum
ociosum. ¶ Nullum peccatum est adeo ve-
niale. quin ipsius vel sibi simile fiat mor-
tale dum placet. hoc est dum consensus ad-
dit. si tamen illud veniale erat actus mor-
talis ex genere suo. et ex eo quod non fiebat
ex consensu libero et perfecto. venialis red-
debat. ¶ Nullus est actus adeo mor-
talis. quin ipse vel sibi similis. sit non mor-
talis dum displicet. vel si non placet. con-
sensu perfecto deliberatoque. ¶ Nullum est
adeo consilium in lege euangelica. quin
in casu posset esse obligatorum. Et ita

quilibet utens ratione. tenetur sine propria
rationem animi ad quodlibet consilium
ut puta martyrium vel dimissionem omnium
suorum et similia. si et ubi necessitas im-
mineret hoc agendi. Obligat in super quod
libet consilium quod non contemnat. tan-
quam non sit salubrior observatio eius quam op-
positi. ¶ Nullus ita consilijs seruandis
astringitur. quin ab eo aut possit aut debeat
in casu. eorum observatio verbalis quam
doque pretermitti. ut de non habendo du-
as tunicas. de prebendo pallio. tunicam
auferenti. et similibus. ¶ Omnis agens
contra conscientiam edificat ad gehennam
vel mortaliter. si conscientia sit ficta. quod
illud quod agitur. est mortale. Vel ve-
nialiter solum. quantum est ex parte huius
circumstantie. que est facere contra consci-
entiam. si conscientia iudicet illud esse
solum veniale. ¶ In nullo casu est ali-
quis perplexus inter duo peccata. quin
ei pateat exitus absque nouo peccato. Nam
si iurauerit quispiam se occisurum petrum
innocentem. et non occidat eum. ipse non
peccauit nouiter. sed iam peccauerat in-
iurando. Si autem diceret sibi consci-
entia erronea. quod petrus innocens est. sta-
tim occidendum ab eo. dimittat hanc con-
scientiam et liberatus est. Si postremo
incidant duo precepta impossibilia
ex culpa sua. agat illud quod de se magis
est obligatorum. et a nouo peccato immu-
nis existit. ¶ Erponere se periculo pec-
cati mortalis. est peccatum mortale. Vel
sic. agere incertum et dimittere certum in
materia morali. est peccatum mortale. si
tale sit incertum quod sit mortale. non solum
per coniecturas leues. aut ex suspicionem
trepida et scrupulosa. proueniente ex ni-
mio timore cadendi in via dei. Sed intel-
ligitur. dum tale est vehementer et probabi-
liter incertum. eque sicut oppositum vel ma-
gis. tunc enim illud quod agitur non carebit
mortali culpa. aliter non oportet. ¶ Con-
silium salubre est frequenter agere contra
scrupulos leues et trepidos. vitando eos
ad aliorum iudicium. quatinus ex consue-
tudine. fiat homo robustus. solidus et tran-
quillus in exercitio spirituali. Exemplum in
domiciliario et fumbularis. ¶ Dans
opera rei. illicite. aut ad se non spectanti.
non excusat per ignorantiam. de peccato sequenti

presertim quo ad penam in foro exteriori
 et de rigore soluenda. sed apud deum sepe
 non imputat ad nouum. aut maius peccatum

Sicut interfectio hominis per ebrium non
 utentem ratione. non habet culpam maio-
 rem quam fuerit talis ebrietas. Sic aliqui
 dicerent de peccatis damnatorum. **A**mbu-
 landum est in virtutum doctrina. via regia.
 ut nec strictius fiat dei mandatum. nec la-
 tius quam ipse mandauerat. Quis inde su-
 mere possint aliquid aut malicie vel ame-
 lio-
 bertate. aut contra in respatione conuere.

Non tamen omnibus per omni tempore et loco predicandam
 asserimus quolibet veritate. **H**omo
 qui tenet reprimere illecebram antequam
 sit mortalis. primo omisit reprimere et
 euitare. et sic imputabit ad culpam morta-
 lem. in primo instanti non esse gratie. et
 esse peccati mortalis. et tamen nunquam fuit ver-
 dicere ille mortali omittit. **P**eccatum
 veniale magis potest dici prohibendum quam phi-
 bitum. et esse contra institutionem seu mo-
 nitionem quam si medium inter preceptum et consi-
 lium. quam absolute contra preceptum. comu-
 nius tamen dicitur esse contra aut preceptum
 et preter dilectionem dei et non contra.

Omnes primi motus qui apti sunt in-
 sequi rationem et per eam regulari. si eam preue-
 nerint. dici possunt peccata. etiam in puulis et
 fatuis. quia sunt preter ordinem nature primi-
 tus institute. Tamen rectius hoc dicitur
 de adultis. ratione vigentibus. In eis insup-
 circa que ratio pugnare esse debet. **O**m-
 nis infidelium vita peccatum est. si et dum
 ex infidelitate operantur. aliter non oportet
 quin possint bene moraliter operari. sicut de fi-
 delibus extra gratiam. sententia rectorum tenet.

Qui minima negligit. paulatim de-
 cidit. Nam veniale peccatum. et si non perimit
 de per se vitam gratie. infirmat tamen operationem
 eius quam est vita secunda. et ad mortem si mul-
 tiplicat disponit. retardatque a profectu
 meriti. et ab acceleracione visionis dei. In
 via enim dei non progredi. regredi est. **F**ac
 interim (scilicet dum es in peccato mortali) quicquid
 quid boni potes ut deus illustret cor tuum
 Nam bonum opus de genere et morale. etiam
 factum extra charitatem. utilitatem affert
 multa. sicut nocet veniale. quoniam per tale opus
 disponit homo ad operam virtutum. et ad faci-
 lius resurgendum trahit. seu per aduersa seu
 per prospera. iuxta quod expedire noscitur de

Nullus actus de genere moris. in ha-
 bente usum rationis. est simpliciter indifferens.
 neque quo ad bonitatem moris. neque quo
 ad meritum vel demeritum. saltem boni tempo-
 ralis. **Q**uantum obligamur et quotiens.
 ex diuina autoritate querere salutem no-
 stram eternam. tantum et totiens obligamur
 bene operari ex gratia. **E**t quod non pro quolibet
 momento tenemur actualiter tendere ad
 beatitudinem eternam. cum hoc sit preceptum
 affirmatiuum. idcirco non semper culpabiliter
 omittimus. dum extra gratiam aliquid opera-
 mur.

Solus deus et nullus alius absque
 eius commissione. potest directe et per se
 obligare quemcumque hominem. etiam sibi sub-
 ditum. absque eius consensu libero. ad actus
 interiores et latentes habendos. solus quippe
 deus potest de talibus iudicare. alij autem
 non nisi de eius mandato et reuelacione. sed
 tantum de exterioribus. **N**otanter vero dicitur
 directe et per se. et absque consensu libero. quia
 indirecte et per accidens. vel ex consensu
 subditi. hoc potest fieri. dum videlicet iu-
 letur actus exterior. qui non potest fieri
 nisi ab interiori procedat. **N**emo abs-
 que culpa sua aut consensu suo libero. po-
 test de per se obligari ad ea que sibi alias
 essent licita vel consilia. potest autem hoc
 fieri de per accidens pro manifesta utili-
 tate reipublice. cuius est pars. vel ex eius
 culpa. saltem quo ad forum exterius.

Quonia rationabile est ut nullus ho-
 mo aliquid precipiat. nisi illud de quo potest
 cognoscere iudicialiter secundum modum suum
 in foro suo. **I**dcirco finis et intentio legi-
 slatoris. non cadunt sub obligacione sub-
 ditorum. sed tantummodo operaciones exte-
 riores preceptorum. **E**t ita dicens horas
 aut ieiunans. in peccato mortali. aut in
 tentione sinistra. vel absque attentione. ab-
 soluit se a precepto ecclesie. sed non apud
 deum. de negligentia. aut perversa inten-
 tione. sepius excusatur. **P**recepta dei
 affirmatiua. quia obligant ad semper. sed
 non pro semper. eorum obligatio est sub qua-
 dam disiunctione ad hoc tempus vel ad
 illud. et ad hanc speciem operationis vel
 ad illam. **S**icut colere deum. latere exte-
 riori. non plus de se obligat ad hanc spe-
 ciem cultus exterioris. et ad hanc diem.
 quam ad illam. **A**d eruditionem. atque cer-
 tificationem fidelium. et ut conformis sit

Regule

in ecclesiastica policia cultus diuinus prelati ecclesiastici. tanquam sapientes statuti sunt. per quos expedit illud quod est sub diuina iunctione ad aliquid unum certum et commune christianis limitari. sic quod dei cultus exterior die dominico et per cessationem ab operibus suis exoluatur. **E**cclésiastici prelati respectu preceptorum diuorum et regule euangelice. nullo modo conditores sunt. sed dumtaxat quidam interpretores. expositores. precones. doctoresque. **I**nterpretatio et limitatio vel expositio prelatorum in lege diuina. quibus diuini prelati non cognoscunt abuti sua potestate. suscipienda euerenter tanquam lex dei. Abuterent autem. si manifeste imponerent onera nimis graua ceruicibus populi christiani. ut si ad festiuandum quotidie aut ad statuta qualia religiosi habent. omnes passim astringi quererent. **D**ispensatio prelatorum. que est iuris communis quedam relaxatio seu mitigatio. locum habet precipue circa particulares casus et personas singulares. quoniam aliquid statuta sunt pro communitate. que huic persone vel illi. et in isto casu vel illo. non ita sic sunt posita. congrue reuoluntur. **P**ene sunt restringende sic quod absque utilitate reipublice vel eius cui insignunt. neque institui. neque institute exequi deberent. et peccat oppositum facientes. vel eas cum hoc rescuerint non tolerant. **I**n omni republica tolerari possunt aut debent vicia. que absque deteriori periculo. neque corrigi. neque extirpari ualerent. **N**on autem illud est et quoniam non. difficile est et sepe impossibile generaliter diffinire. nisi prout circumstantiis particularibus inspectis. prelati. superiores et sapientes determinabunt. **E**xemplum est de meretricibus. et uisuris. et similibus. que quibus permittuntur. **E**t ita de concubinariis sacerdotibus. pro loco et tempore. stare forte esse faciendum. **C**ommunis error facit ius. ad hunc sensum vel intellectum. et similes. quod prelati et principes. sepe aliquid faciunt. aut permittunt iustissime. ob errorem subditorum communem que alias si fierent aut permitterent. ad culpam eisdem obligarent. **C**ommunis inobediencie culpa. quibus ab soluit de peccatis ab obedientia. et a culpa pro futuro. et sic in legibus positum. ut tales sunt. alioquin non uidentur in multis. quomodo lex lata et iurata possit per non obser-

uationem aboleri. **C**onsuetudo est optima legum interpretatio. si de positum est. **C**um consuetudo sit altera natura. leges assuetas. et quasi iam in naturales. de non debent absque manifesta utilitate vel necessitate. vel tolli vel mutari. **C**onsentire censendi sunt superiores. (saltem inter fratruum) in abolitione legum suarum posituarum. quoniam passim eas diu non obsuari sci re possunt. et nec uerbo nec facto reclamant. **L**ex non instituitur. nisi dum promulgata neque uigore habet. nisi cum moribus uenturum approbat. et hoc si sit lex pure positua ad populi regimen. **S**ecus de diuina atque naturali dicere. etiam quod non est prescriptio. vel ad oppositum consuetudo. sed tamen corruptela. **I**n omni lege quantumcumque positua bene instituta. aliquid est de iure naturali et diuino. ut quod expedit homines legibus regulari. quod qui potestati resistit. deorum ordinati resistit. et similes. **S**ecernere ius diuinum et naturale a positum. sic est difficile. ita maxime necessarium est et utile in omni doctrina morali et politica. et sic fieri perfecte nequit. absque sacra sapientia. que legibus eternis innititur atque fundatur. **C**ompatio peccatorum ad inuicem secundum grauitates maiorem et minorem. generaliter sumitur. nisi comparentur in genere suo. et ceteris paribus. quoniam secundum alias circumstantias particulares. se habent plurimum ut excedentia et excessa. **Q**uantificatio peccatorum a posteriori sumitur a pena. licet non sufficeret utrumque quaque. et a priori. penes genus obiecti. et intentionem finis. et libidinem seu contrarium uoluntatem maiorem vel minorem. et causam motiuam. tempus et locum. et penes damnam inde sequentiam. que peccans prouidebat aut prouidere tenebat. **O**mnis actus cuius finis intentus est peccatum mortale. mortalis est. siue intendat actu siue habitu. quod scilicet operans interrogat. cur sic facit. et aduertens. tandem ridebit. ad hunc finem facta. **A**ctus qui aliunde non est mortalis. et fit propter fines solum ueniales. uidentur esse solum ueniales. nisi forte presituatur finis ille ut ultimus et quietas. et non solum ut incidens et minus principalis. actu vel habitu. **N**on omnis actus peccati est fructio creature. uel usus eius. sed quibus est abusus solum uenialis. quibus mortalis. **N**on enim oportet. ut in omni peccato creatura presituatur

finis vltimatus abutentis ea. **S**i q̄s mouet occasiō aliter solū / ex pctō mortali / ad aliq̄m actū faciendū. nō oportet illū actū esse pctm̄ mortale. Secus si cā principalis huius actus / esset mortale delictum. **D**iligi p̄t deus p̄pter finem mercedis q̄ ipse est. vel put li p̄pter diceret finē subordinatū sub vltimo fine. aut put cām motiūā min⁹ principalē teno / taret. als nō. Similit̄ de euasione dāna tione dicet̄. **B**onitas naturalis cōsequitur ad ens. et hec nō habet oppositā maliciā Bonitas v̄o ⁊ maliciā morales de genere / sumunt̄ ex obiecto. Sed totalis bonitas moralis / specialit̄ pendet ex circūstantijs finis ⁊ alioꝝ siml̄ adunat̄ Maliciā v̄o / ex vni⁹ illaz circūstantia / rum carentia ponim⁹ resultare. Ceterū bonitates gratuitā ⁊ meritoriā / grā gratum faciēs opaf **C**ircūstantiarum alie sunt solū cōcomitātes actū. ⁊ he nec addunt nec diminuūt ad pctm̄. Alie di / cuntur informātes. qz ad actus vt mora / lis ē / integrationē ⁊ informātiōez / exigū tur ⁊ intrat̄. **M**ulta ex genere morta / lia sūt / quoz familia p̄t effici bona / dū trahitur extra rōnē suaz. Quēadmodū tolere delictate de bono alterius / ē mor / tale delictū. **S**i v̄o b̄ fiat p̄ zelo iusticie boni cōmunis / cui contrariū est tale bonū / ille doloꝝ virtus erit. **P**leriqz multa ex genere bona essent / q̄ ex aliq̄ circūstā / tia puerfa fiunt mala / ⁊ sp̄m̄ morale mutantia. **N**ō omis delictas / agit ex delictatione. sic nec omis ignorans agit ex ignorātia. aut cōtemnēs ex contemptu. **P**otest enī aliq̄s delictas / agere i actū primo tum motiū / dū actu delictat qd agēdū non tñ ex delictatōe ager. sed ex effreni appetitu / ⁊ ex motu passiōis. **D**icit̄ au / tem aliquis agere ex aliqua causa / quā / do / si non esset illa causa / ipse ab agen / do cessaret. accipiendo large agere pro ut ad omittēre ptendit. **D**uobz bonis p̄positis / q̄nqz ad nullū obligoz. q̄nqz ad vniū illoꝝ nō ad aliud. q̄nqz ad ambo / sub disiunctione solū. **I**n quo casu nō tene / oz simplt̄ eligere maius bonū si sit mihi difficilius. neqz etiā si sit facili⁹. et habe am rōnabiles causas illud dimittendi. et aliud agendi. **E**xempli grā ad expien / dā p̄p̄iam libertatē Quoniā ars p̄fecta

nō delictat. sic ex v̄tute agit aliq̄s bene / quasi subito. sic ex puerfa assuefactione viciōsus q̄si repente p̄cipitatur in culpā **E**t ita male habituatur in vicijs / vt in iu / rando / cupiscendo / odiendo / inuidēdo et similibz / fere temetef̄ stinuit. sic vir / tuoso assidue merces crescit. vt v̄p̄ sit q̄ iustus ē / iustificet̄ adhuc. et qui sordid⁹ est / sordescat adhuc. **N**ullū desiderū rei illicite / factū tantūmodo sub additio ne actualit̄ vel h̄tualit̄er adhibita. ē de per se mortale delictū. ⁊ p̄ accidens tñ / propter appetitus sensualis cōmotionē nimīā. q̄ scienter dimittitur inualescere ex talis desiderij stinuatione libera / po test ip̄m inter mortalia reputari. qz qui amat piculū / peribit in illo. **N**ullus agens b̄n̄ fm̄ omēs circūstantias / dici debet dare scādali alteri. q̄ntificiqz scan / dali setur alius. Scādali enī est dictū vel factū minus rectum / p̄tens alteri oc / cationē ruine. Nam in via oīno recta / si quis ceciderit / non ex scandalo vie. s̄ ex p̄prio defectu pueniet. Solus ille scan / dalisat actiue. q̄ aduertēs aut aduertere telens / alios p̄niores esse ad peccandū ex mō suo agendi / q̄ sibi nō est in p̄cepto nihilomin⁹ ipe opari nō desistit. secus in casibus hic excludis. vbi maliciā p̄pria ē scādali gratis acceptū. vbi p̄tērea nō est aduertētia nec esse debet de scandalo alterius. ⁊ vbi q̄s ad illud opandū tene / retur. **A**lle dicit̄ ex maliciā sua pecca / te et scādali accipe. nō ex actu alteri. qui informat̄ / sufficiēter de bonitate hu / iusmodi act⁹ / nihilomin⁹ cadit in ruinā vt si ex voto religionis emissio. p̄ntes p̄ sufficientē de religionis p̄fectione info / mationē / se scandalisari q̄ranf. scādali est b̄ nō iam pusilloꝝ / s̄ phariseoz. acce / ptū s̄z nō datum. **Q**uilibet ab omī actu cui non est astrictus aliunde / tene / tur desistere. quando timet aut timere de / bet fm̄ vehementem coniecturam / scan / dalum pusilloꝝ. quousqz de illo com / pescendo diligentiam compleuerit. nisi forte pro communi vtilitate / v̄ncio spi / ritus sancti doceat / illud tunc agendū. vt christus fecit in publicatione veritatis sacramenti.

De superbia ⁊ vana gloria

5

Regule

Appetit' glorie

si est de vera gloria et propter deum virtuosus est. Si de vana/citra deum et non contra deum, ut in bonis fortune nature vel gratie/realis est, tunc ex genere quod ex more/si sit ad finem bonum, ut pro euitatione infamie, aut pro magno bono edificationis aliene, ille appetit' discretus est et meritorius. Si gloria sit falsa/et de peccato mortali/aut pro fine malo principaliter et ultimate/tunc mortalis est.

Presumptio/arrogantia/iactantia/et hypocrisis/generaliter proprie sunt illis qui non veniunt boni taliter se habenti si illa habere vel credit vel inordinate appetit, propterea semper habent errorem vel malitiam involutam, quibus veniale, et sepe mortale, secundum genus obiecti, et iuxta circumstantias intentionis et finis, atque ceterorum.

Presumens de dei misericordia quod saluabitur quilibet peccaverit/et in peccato pseueraverit/errat in fide/si iudicet per intellectum et in moribus mortali/si taliter afficit per voluntatem absolutam, quod de ordinata non oportet. At ita distinguere possit in valde multis de intellectu et affectu, quod secundum hoc peccata variam naturam sortiuntur, ut dicantur vel errores, vel mali mores, vel utrunque. **P**resumptio de multis meritis et gratiis/falsa est et temeraria/si non insunt. Si autem credat et sentiat quod ex se sunt principaliter/impia est, quantumcumque prius haberent. Ex si singulariter eas habere quis gloriatur/pestifera est atque pharisaeica presumptio. **C**redere et sentire quod ex meritis precedentibus aliquid bonum aut premium consequitur/non est presumptio vel error/si ad deum tanquam ad originale principium/actu vel habitu solum referat. Deus enim miseretur/cui miseretur, hoc est gratiam dat, ut ex illa/aliam gratiam largiatur.

Celare peccata sua, non est ex se hypocrisis sed cautela prudens et debita. Secus si fiat hoc ex appetitu laudis false, aut alterius malicie principaliter, vel si ad malum finem ultimate referat. Secus etiam/si per mendaciam operetur vel signorum vel verborum/talis absconditio queratur fieri, quemadmodum si ad celandum peccata sue luxurie/singat se aliquo opere signo aut verbo/luxuriam maxime detestari, et castitatem amplectari, cuius sufficere

debeat, ut illam non ostendat. Ita de superbia et ceteris posse dici. **P**resumptio arrogantia/iactantia/et hypocrisis, circa bona nature aut fortune/minus habent peccati et periculi, quam circa bona gratie, praesertim gratie gratum facientis, cum illa minus cognosci possit inesse. **P**ertinacia in opinionibus et actibus propriis/per quam quis non est paratus corrigi/damnabilis et vix sanabilis est presumptio, et dum in rectoribus aliorum/aut apud religiosum est, contra turbat et perdit.

Non est finis sed libertas parere legibus, quoniam obligatio per votum aut preceptum, ceteris paribus auget meritum et meritum rationem, utrobique enim addit circumstantiam bonam, in voto/latrie, in precepto/obedientie. **S**ubditi obligantur obedire superioribus in his distingat/respectu quorum sunt superiores, et dum regulas sue dominationis non excedunt. **N**ullus actus debet ab homine prohiberi sub pena peccati mortalis alicui iniuriam, etiam subdito/nisi ad illum iam sit obligatus per legem divinam explicate vel implicite, virtualiter vel in forma. Nam solus deus est qui habet in principium eterne vite et mortis. **S**cultum et iniuriosum pro superioribus/est credere/omnes institutiones factas quales videmus respectu subditorum/obligare ad peccatum mortale sed sunt multe accipiende ut comminationes, multe ut conditiones, multe ut consilia, multa ut quaedam decetie et honestates et facientes ad finem consequendum, multe ut temporalis hanc vitam solum regulantes, et ad penam temporalem, si transgrediantur solum obligant. **J**urans vel vouens in aliquo religione vel communitate/adimplere omnia que pro regimine talis religionis aut communitatis ordinata sunt aut erunt, non per hoc censendus est esse obligatus sub pena peccati mortalis ad observacionem illorum ad quam divina lex non vult taliter obligare, quod nechristiana lex taliter obligare intendebat, si recte (ut supponitur) intendebat. **D**isplicet deo/infidelis et stulta promissio. **I**nfidelis que non servatur. **S**tulta que discretionis sale non conditur, propterea stultum est dicere quod de ingrediendo religionem consiliandum non sit, sed ad primam inspirationem ingrediendum. **P**otest sincero et recto consilio/religionis ingressus dissuadere

ri. quibusdam ad tempus. alijs in eter-
num. Sicte plature susceptioe: aut sta-
tus & ginitatis diceretur. At tamen mo-
destissimā cautelā in dissuadēdo / scim⁹ de voto
erubendam. ¶ Omne votū & iuramen-
tum / ad h⁹ q̄ obligatoriuū sit et discretus
habet cōditiones implicitas. quarū ali-
quas inutile. aliquas vtile esset in iurā-
do p̄ expressum apponere. Una conditio
est / que referuat superiorum autorita-
tem. Secunda q̄ iuramentum non sit
aut vergat in teretiorē exitum. scilicet ad
mortale vel veniale peccatum / nūc aut
in posterum. Tertia q̄ non sit in salu-
tis dispendium. hoc est in perfectionis
impedimētum. vt esset vouere nō intra-
re religionem. nūc q̄ suscipe platuram
aut non loqui cum parētib⁹. & similia
que licet possint licite quādoq̄ dimitti
non tamen passim iuramento aut voto
vallari. ¶ Quando aliq̄s nec actu nec
habitu / per verba sua intēdit iurare / nō
est reus periurio apud deū / nec etiā ap̄
homines. si sufficienter hoc constiterit.
potest tñ te incauto modo loquendi / vel
scandalisandi vel asserendi / vel te inten-
tione fallendi culpari. Hoc facit pro re-
ligiosis / et quibusdā alijs / qui iurant per
totas suas. & per animā canis / irrisorie.
Et pro burgundis & assueris iuratorio
preter omnē intentionē obligandi se iu-
ramento. ¶ Institutiones humane / nō
debent tales interpretatiōes aspernari q̄
les iuramenta et vota / fm concordē to-
ctorum sententiā recipiunt. etiam dū
ferretur absolūte. alioquin in laqueum
et magnum salutis dispendiū verteren-
tur. ¶ Si contēnere aliquā rem vt au-
toritatem superiorū / est ipsam vere vel
interpretatiue / nullā / aut vilem / aut mi-
nus iusto reputare. Omnis peccās etiā
venialiter contemnit / quāuis nō omis-
talis agat ex contemptu. sicut nec omnis
superbus agit ex superbia. et ita in alijs
multis. ¶ Contēnens autoritatem su-
periorum / non ex passione vel fragilita-
te / vel ex ignorantia. sed ex contēptu qui
est principalis causa aut finis trāsgres-
sionis sue / reus peccati mortalis existit
At dum quis dicit superiori in eo q̄ su-
petior. ego in respectū vestri hoc agā qd̄
inhibetis. alias nō acturus. ¶ Ad cui

tationem peccati nō sufficit benefenti-
re & iudicare te agendis. nisi voluntas
et affectus tali iudicio conformentur.
Afficitur enim sepius voluntas ad ali-
qua / et illa taliter exequitur / ac si suus
intellectus taliter agendum dīcāret.
Super hoc / incōtinentes circa quodli-
bet vicium / tam carnis q̄ spiritus / aper-
tum dant documētum. presertim in car-
ne euidētius q̄ in spiritu. propter dif-
ficilem reflectiōem super actus interio-
res et latētes. At hec absconsio / crebro
fallit etiam ipsos spiritualiter ambula-
re volentes. ¶ Ponentes intellectum
liberum vt talis est. ponerēt consequēter
in eo peccatū proprie. Alij ad negligē-
tiam aut maliciā voluntatis / habent ve-
ferre crimē omne suum. ¶ Nulla est ne-
gligētia vel omissio / cum nāc culpabi-
lis. absq̄ cōsensu vero vel interpretatiuo
comitante v̄l preuio. Quid aut sit cōsen-
sus interpretatiuo dictū est. At hec in ange-
lis & in adam / videt origo fuisse peccati.
¶ Passio naturalis vt ira. amor. gaudi-
um. odiū. inuidia. fames. sitis. relectatō
desideriū / & similes. si fiant absq̄ omni
consensu / nullum peccatū sunt. si v̄o cū
consensu / sed nō ex cōsensu / inter venia-
lia deputātur. Similiter de actibus ra-
tionis / tam in portione superiori. vt est
blasphemia. q̄ in inferiori. vt est appeti-
tus vindicte / diceretur. ¶ Si in prece-
ptis p̄nalibus pena sit addita per mo-
dum disiunctionis ad actum precepti /
sufficit penam soluere dum actus omit-
titur. Si vero sit imposta pena. vt so-
lum accessoria / & inducēs ad preceptū /
per solutionem eius non excusatur pre-
cepti trāsgressio. sed bene aliquando
compensatur. ¶ Iudicare alterū tan-
q̄ malum / si fiat ex officij iudicio / et per
testes legitimos / nō est ex se malū. sed
virtuosum. etiam si per confessiōem aut
aliter / sciretur esse per iudicē innocens
nec p̄ illud pateret effugium. quin suo
fungeret officio. ¶ Iudicare pp̄ria est i-
matione aliū ex aptis signis exteriorib⁹
que nō p̄nt bñ fieri. nō ē ex se p̄ctū mor-
tale. licz q̄ndoq̄ sit curiositas venialis /
quādoq̄ mortalis. dum homo ab alijs
meliorib⁹ aut reb⁹ / nimis impeditur.
aut dum per hoc in superbiam erigitur.

A 6

de g^o p̄p̄i auctoritate p̄p̄ioris

Regule

Iudicare alteri leui p̄sumptiōe / s̄m p̄sumptiōes exteriores / p̄st̄m̄ v̄l̄m̄ē / tes / nō ē ex se mortale. **S**ec̄ si fixa asser- tione interiori vel exteriori illd̄ fieret / i magnū p̄mīi v̄l̄m̄ē / malū. **N**ull̄ in vita iudicād̄ ē tanq̄ dign̄ inferno. qm̄ sp̄s̄c̄s op̄at̄ subito. facta igit̄. nō p̄sona sunt a nobis iudicanda. **Z**elot̄ia q̄ est v̄l̄m̄ēs amor suspiciolus / non satis fidēs de re amata / et alie suspitiōes mali uole. vt dñi aliq̄s sp̄ putat irideri / et fal- li. in q̄les q̄dā melācolica. et q̄dā ex religi- osis faculiter cadūt si nō reprimant̄. sed addatur consensu liber / sunt vt plurimū mortalia delicta. aut mortaliū delictor̄ v̄l̄m̄ēs causa. **I**dolatria / q̄ est exhi- bitio honor / vere v̄l̄ interpretatiue aut at- tributiue diuini alicui creature aliter q̄ sibi pōt̄ competere. **E**t apostasia q̄ est re- cessus a vera religiōe. **E**t murmur cōtra diuinā p̄uidēt̄iā. **E**t blasphem̄ia deo in- digna ascribēs. **Q**ñq̄ sunt ex sup̄bia i- tellect̄ / nolētis se captiuare i obsequiū fidei. et tūc / bi est error in fide / Aut solū sunt p̄ deprauationē affect̄. et tunc sunt malicie ex se criminales. licet ex cir- cūstātijs dici possint qñq̄ veniales.

Sic est aliq̄s honor diuin̄ / p̄prie / aliq̄s solū p̄ attributiōem aut p̄ticipatiōem aut analogiā. **I**ta s̄m̄ b̄ v̄l̄m̄ē sunt sp̄s̄ ido- latrie / q̄dā p̄prie / quedā solū analogice dicte. omnes tñ ex genere suo mortales existit. vt i inuocatiōib̄ demonum. **I**n astrologia de iudicijs circa ea q̄ depēdet pure ex libero arbitrio. **I**n necromācia et pyromācia. et generalit̄ in sup̄st̄itiōib̄ omib̄ prohibitis atq̄ nefarijs / quatuor effect̄ / neq̄ a miraculo / neq̄ a natura / rōnabiliter expectari p̄t̄. **N**ulli faci- enti quod in se est (hoc est bñ v̄tenti v̄l̄m̄ē dei iā habitis) v̄l̄m̄ē de in necessarijs ad salutē / siue sint illa credenda siue ope- randa. **V**olēs credere / et fantasias ad oppositū fidei tolerans inuit̄. sic in ple- nisq̄ videre est / nō est infidelis. s̄ merē **I**ta de volente penitere et v̄l̄m̄ē diligere / aut aliqd̄ bonū facere ex affectu. quē in- dispositio corporalis impedit / pro reglā di- cerem̄. **T**ollat sup̄bia a viris deuot̄ et abstractis. qz sentire consolatiōes sp̄s̄ia / et abstractis. qz sentire consolatiōes sp̄s̄ia / les in affectu / nō est signū infallibile qz caritas in sit. sicut earum carentia / carit-

tatem deesse non concludit. **N**am assue- factio et complexio / aut diabolica illusio cause sunt / cur tales affect̄ qñq̄ vel in- sunt vel nō insunt. **A**dozans adozatiōe deo debita absolute. idoli v̄l̄ dyabolum transfigurantē se i angelū luc̄ seu xpm̄. a mortali crimine neq̄t̄ excusari. **N**ec̄ hic ignorātia inuincibilis locū habz. sed probandi sunt sp̄s̄ si ex deo sint. **S**ec̄ si sub p̄ditiōe implicita vel explicita / hec adozatio fieret. vbi probabilis p̄iectu- ra de sic agendo cōtingeret. quēadmodū hostiā non sacratā. imo lapidem hostie si milē / casus aliq̄s licite faceret adozare. **P**ia intentio faciendi et tenēdi s̄m̄ in- tentiōē ecclesie / si nō excusaret mltos ex christiāis simplicib̄. idolatre cēseren- tur in adozatiōib̄ imaginū. citius pul- cre q̄ turpis. et veteris q̄ noue. q̄si nu- mine aliquo ille magis. q̄ alie replever̄.

De inuidia.

Inuidia que est

Indoloz de alieno bono / vel gaudi- um de malo / ex genere suo mor- talis est. quia p̄tra caritatē. et p̄st̄m̄ si- doloz sit de bonis sp̄s̄ialit̄. **S**z ex defectu deliberationis vt in primis motib̄ / vel ex malicia cōplexionis melācolice / aut qz doloz ille trahit extra gen̄ inuidie / p̄t non esse mortalis. vt dñi dolet aliq̄s ex iusta causa / et sine bono. **D**etractio q̄ est diminutio fame alterius occulta. vel diffamatio q̄ est publica. v̄l̄ contumelia et exprobratio q̄ fiunt in facie et q̄ ledit sunt ex genere suo mortales / si damnū vel dedecus sit notabile. et si non trahantur extra propriam ratiōem. vt si fiant ad cautelam aliorū ne seducantur. aut p̄ bono reipublice vel cōmunitatis alicui. aut pro correctiōe fraterna. **S**z ap̄d im- p̄fectos ista bñ agere. s̄z alios recte icre- pare. sic̄ se digne laudare difficillimū ē.

De ira.

Ira per zelū que

Ira est de malo culpe / dicit̄ ex se lau- dabilis / s̄z ex mō p̄oseq̄ndi p̄t̄ fie- ri vitupabilis. dñi nec tps nec locū nec modū nouit obsuare. p̄st̄m̄ qñ pertina- cie consucta est / et turbantium seditio / num magis adductua. q̄ sedatiua.

Ira que est motus dicitur ad inferendum vindictam p malo sibi vere illato. si sit fm ordinē iur. nō est se vitupabil sed reducitur ad irā zeli. vt in iudice vel p iudicē. Secus si ex libidine. p rievindictē pncipalit. vt si iniuria nō sit vere facta. s; ita leuiter z irōnabiliter estimat.

Ira est qñq; naturalis passio. vt i melancolicis z coleticis. Qñq; primus motus. Qñq; sola impatientia. absq; appetitu vltioris vindictē. Qñq; refrigeratio quedā caritatis erga pñm. citra odiū. In quib; casib; aut nullū est de se. aut veniale pctm. **I**ra q̄ est appetit⁹ de literat⁹ vindictē. p riev. pter aut cōtra iuris ordinē. ex se z vt sic est mortalis. p rēsertim si vindicta sit notabil⁹ tētrimenti.

De acedia.

Acediam dicitur mus esse tediū interni boni. Que ex genere suo venialis ē qz strariat nō caritati. s; eiusdē feruori. Fit at mortalis dū p eā aut ex ea mortale crimē incurrit. vt omisso eoz q̄ sūt de necessitate salutis. aut de spatio de diuino auxilio. aut sup̄p̄sius interfectio.

Sola negligentia mortalis ē p quas id qd sub pcepto cadit omittit. q̄uis culpabilior in exercitijs spūalib; et hierarchicis vt i missa. q̄. pphanis. **O**ciū sanctū vite stēplariū et studiose. tebet homo qñtū et se est magis appetere. q̄ officia vite actiue. p̄stū cū obligatōe. imminēte tñ māifesta necessitate. aut superioris pcepto rōnabiliter accedente dimittedū est ociū p caritate p̄morū.

Inhabilis prozsus ad ociū stēplatiē latoret ipse exteri⁹ ad sui aliorūq; profectum. Et si aliq; ad vtrūq; valet. velut ambidexter. magna pfectio ē. et m̄rtuam hācī statu pñtis indigētie. optimā iudicamus. **E**uagatio mēns tpe ofonis ex pcepto tebite. si fiat ex deliberato cōsensu. atq; teneat. illa sola interrum pit intētionē tebitā orōnis. z facit vt pceptū nō sufficiēter adimpleat. nisi tur sus iteref qd p euagationē hāc infectū est. Quod tñ fieri. aliqñ neq; tebet neq; expedit. neq; potest vt i missa. aut duz hora pterijt. **U**bi duz euagationē. qñtū cunq; multa sit. ex deliberatione tenere

nō volumus. tunc habitualis primaria et virtualis intentio p̄habita de orādo vt tebem. ingiter vna manet. **E**xēplū est de pegrinatione. **C**ōuersio cordis ad xū tempe orōnis. q̄uis sit laudabilior ceteris parib; si fm verba z sensū orationis fiat. attamē istud nō est nēitatis qd de illiteratis cōstat. z in pfecte cōtēplatiuis etiā nō rap est. **I**mpatientia z lāgūda mollicies. z effeminata cōpassio. z mutabilitas ad omnē ventum sunt ex se vitupabiles z in culpā mortalem vergunt. duz exinde ea q̄ iustā sunt fieri vel ereq; scz z veritas vite doctrine atq; discipline. relinquunt. **T**edium boni. pueniēs ex difficultate opis. aut ex malicia cōplexionis absq; culpa. pl⁹ in iohāne q̄ in petro. auget meritum et laudē iohānis. si et dum in ceteris ipse cū petro eq̄līter opef. **D**ifficultas in opere virtutis ex assuefactiōe vicioz pueniēs. pl⁹ de p se diminiuit rōes laudis et meriti. q̄ au tmetet. **T**amē male habituatus. qm̄ nisi ex maiori conatu. op⁹ simile ad bñ habituātū p̄ficere nequit. magis inde reddif incidentaliter cōmēdandus. **P**uillanimitas q̄ quis p̄ iudiciū superioris sui prudentioris reputat se minus iusto obligari ad aliq̄ faciēdum. et pertinaciter refugit officia a superiorē imposta. ad inobediētiam superbam imputatur. quia iudiciū suū nimis p̄fert. et innititur prudentie proprie. **S**ecus si ducatur p̄pria lege spiritus sancti. de qua tebet esse certus. **S**ecus pretereā si sciat periculum suum euidenter de quo fides facere superiori satis nequit.

De auaricia.

Auaricie obiectum ē immoderata possessio. Qd ex genere suo non videt esse mortale vniuersalit. Sed i mortale transit. dū ex deliberatiōe efficaci z absoluta. appetitur vel q̄runf vel rapiuntur aut retinent aliēa. inuitis dñis. q̄licū qz mō fiat. clam vel palā. vi. vt fraude. cōsilio vel auxilio. p̄stū si res sit notabil⁹ tētrimenti. **D**ū appetitū suffocāte rationē. z a deusūio p̄nitus impediēte. etiā licita vel p̄pria bona. nimia libidine vel solitudine appetitur. querunt seu

Regule

retinent. quasi in eis spes toti⁹ auxiliij ve-
lut in teo ponere/ mortale e. Quā aua-
rice specie ap^ls ob hoc appellauit idolor⁹
seruitutē. ¶ Non telet aliq^s dici tene-
re rem alienā inuito d^ono/ q^uis nesciēte
quando domin⁹ presumitur rōnabil⁹ cō-
sensur⁹ ex familiaritate. vel aliunde. dū
sciuerit. Aut si iuxta dictamen recte ra-
tionis/ ita telet p^osentire. quēadmodus
in extrema necessitate. aut dū cū nota/
bili detrimēto reddentis. et cū modica
vtilitate recipiētis/ alienū tūc reddere
quod dānū sub pua expectatiōe pōt eui-
tari. Nullus p^oterea gladiū arreptū di-
ceret reddēdū in man⁹ d^oni dū furit. q^uis
illū instātius repeteret. ¶ Sub furibus
aut sacrilegis aut raptorib⁹ cōprehendū
tur/ quo ad criminis eq^uitate/ quicquid
sit de restitutione faciēda. ipsi aduocati
fouētēs cām quā credere telet inuistā
aut per culpā perdentes iustā. Et medici
infideles. Et iudices mali. Et prelati
qui p^oficiūt officijs publicis et beneficijs
presertim curat⁹ illos quos scire debēt
esse raptores et aniaz destructores. bonis
sprenis. Ipsi p^osius consiliarij d^onoz/ ad
talias iniustas. Et general⁹ qui talia
agūt. aut p^osentitū agentib⁹. ¶ Adquire-
re med⁹s illicitis/ illicitū est pl⁹ vel mu-
nus/ iuxta maliciā medior⁹. varie insup-
fm naturā contractū in adq^urendo. Ita
vt q^uisq^{ue} transeat res in ver⁹ dominū pec-
cantis/ q^uisq^{ue} nō. Contract⁹ enī q^undoc⁹
irritat diuino iure vel hūano. q^uisq^{ue} p^omit-
titur. vt infra dicendū est. ¶ Symonia
que est studiosa voluntas emēdi aliquod
spūiale v^l annexū spūiale/ p^ostat q^uo de gene-
re suo est mortal⁹/ plus vel min⁹ p^opprie v^l
improprie. iuxta naturā ei⁹ q^uo dicitur
spūiale. ¶ Epalitates enī ecclesie/ q^uis
ei dicatē sūt/ p^opprie tū spūiales nō existūt
nec symonie nomē. nisi positiuo iure reci-
piunt. ¶ In actib⁹ q^u sunt symoniaci so-
lo iure positiuo. cadit p^oscriptio. vt in re-
ceptione moderata pro sigillo. aut litte-
ra. aut sustentatiōe ministrorū/ in colla-
tione ordinū. in alijs non ita. ¶ Faciēs
aliquod opus spirituale. et inde merce-
dem tempalem expectans. aut econtra
quasi vnū sit rationabile precij alteri⁹/
symoniacus est. aut iesita corde vel ore
vel opere. ¶ Dicitur autem temporale/

quicquid potest precio tempali cōpari
vt est obsequiū curialium. et similia.

¶ Sustentationē suā moderatā in tēpo-
ralibus/ aliunde nō habitam/ si q^us expe-
ctat ex ope spirituali/ nō incurrit ex hoc
symoniacā prauitatē. quia dignus ē ope
rarius mercede sua. Caueat tū turpis
questus et scādalosus. et intētionis o-
culus p^ofuetur incorrupt⁹. vt nō ibi statua-
tur principalis finis in mercede tpali.
sed subordinatus ad teū. aut nō p^otra teū
Ita de p^odicatiōe/ imo de dilectiōe dei
sup oīa/ dici poss⁹. et de b^onficior⁹ appetitu.

¶ Symoniacō ex pacto vel ope/ nullus
ius adquiri in b^onficio vel fructib⁹ eius
quin restituere teneat. secus si steterit i
sola voluntate. q^uo iā nō dicere studiosa.
Simil⁹ de hereticis puniēdis distingue

¶ De ludo tacilloz/ de torneamentis/
de vsuris varijs et palliat⁹/ dicit iurista
rum plures/ irritatos ab ecclia illic esse
contract⁹. Secus in meretricio. et histrio-
natu. et symonia interiori. in missis can-
tandis. et alijs quibusdā. vt forte in de-
ricis mercaturis aut medicinā aut ad-
uocatiā/ absq^{ue} dispensatiōe exercētib⁹.

¶ Beneficiatus iusto titulo/ si simplē
omittat diuinū seruitiū in omnib⁹/ non
videt acquirere ius in fructib⁹ ap^o teū

¶ Multa sufficiunt ad hoc/ vt aliquis
faciat fructus sui beneficij/ esse suos/ in
foro exteriori. imo et q^u restituere non te-
neatur/ que animā a peccato mortli nō
literant. vt intrare subito cert⁹ hōris ad
ecclesiam. et intētionē solum questuosa
et similia. ¶ Si certa bona beneficiat⁹
habeat instituta p^o paupib⁹/ et illa cōsu-
mit ad alios v^l suis/ ipse ad restitutionē
obligat⁹. Sec⁹ si totū sit cōmissum fidei

sue. vbi et si peccet grauiter et sacrilege q^u
q^u abutendo bonis illis luxuriose. tū te-
stituere nō teneat. ¶ Si teneat q^us plura
b^onficia ex dono superioris/ in casib⁹ nō ex-
cusantib⁹ hanc pluralitatē/ peccare pōt
vterq^{ue}. conferēs p^o indiscretionē. Recit-
piens p^o ambitionē. Nichilominus occu-
pans restituere pcepta nō teneat. S; nī
si peniteat et p^o futuro p^ouideat/ nō erit ei
salus. ¶ Quantūcūq^{ue} multa b^onficia
aliq^s teneat autoritate superioris/ illa
possunt dici vnū b^onficiū. sicut plures
tunice in magnis frigoribus vna tūica

et hoc veritate morali, si illa oia non sint nisi ad sufficientem rectitudinem status occupantis, scilicet scandalo, et impossibilitate officii p se vel aliu non existente.

Beneficium datur ppter officium, non quidem in dicendis horis solum, alioquin duplex officium ad duplices horas obligaret. Sed officium est quicquid ecclesie et proximo pdest, sicut magis beneficium est magis obligatum.

Si omnibus circumstantiis hinc inde penlatis, iudicare debeat prelatus petrum esse sufficientiorē notabiliter et simpliciter ad hanc curam obtinendam, et tunc sciēter insufficienti peccat mortaliter, quia non habet rectum oculum. Secus si non sit notabilis differentia.

In collatione beneficii presertim non curati haberi potest respectu licite ad obsequia quia licita et honesta alicuius, et ad genus et ad spem proficiendi in futuro, et alia multa, tunc intentio principalior et finis sit deus, et utilitas ecclesie, et scandalum evitetur.

Insufficiens ad obsequium ecclesie presertim de quo non est spes de brevi profectu quocumque si promoveri querat, peccat mortaliter, et cum promotione similiter, si hoc scire tenebat.

In moralibus id quod modicum est, p nullo reputatur, tamen diuiti modicum est quod pauper non parum. Nec in suo modicum dicendum est apud deum, illud quod efficaciter et principaliter inducit aut induci queritur ad aliud quod deberet. Secus si parum sit incitamentum, et velut occasionalis intentione recipiens et dantis.

Secundum hoc quantificet muneri receptio in iudiciis et prelatibus. **R**aro licet alicui querere prelatum, sic raro contingit, ut aliquis possit absque presumptione iudicare se tales qualē dicit apostolus oportere episcopum esse.

Tamen necessitas euidēs ecclesie, et probabilis coniectura fidē faciens de sufficientia sua, possunt appetitum talē, aut exarsabilem aut laudabilem efficere.

Liberi potest homo litterarum licentiam in sua scientia, quod prelatum appetere. **S**ecundum itaque exigit perfectionem in gratuitis, de qua non ita licet presumere, sic de eruditionis qualitate.

Dum curatus baptizare puer sine pecunia, aut sepelire mortuum nolle liceret alicui graue periculum in mora videnti, dare pecuniam, non ut precium, sed in

attentione verationem suam redimendi, pecunia tamen iret cum curato, non in dominium eius, tanquam vere daretur, sed in conditione, deberetque ipsa restitui. **S**imile de prelato et iudice damus iudicium in eis que gratis ministrare deberent.

Studium litterarum presertim autoritate superioris, et ad proficiendum pro se et alijs in posterum, non ad oculum vel curiositatem susceptum, exulare potest prelatum vel curatum a residentia personalis pro tempore ubi de vicario sufficienti prouisum est.

Alioquin studere est se mercenarium, et lupum ouibus exhibere. **A**d vigilias mortuorum, et alia suffragia que in ecclesijs sunt distributōes quotidianas instituta sunt, beneficiatus studens, aut legitime absens, non tenetur.

Horas canonicas adaptate horis diei, ut primam primę, tertiam tertie, quauis singularibus personis sit congruum, non tamen necessarium. **H**oras enim quasdam preuenire vel subsequi pia intentione seu utilitate fas est, ut de seculo dicere matutinas pro mane sequenti.

Asum ecclesie sue cuius finis est principalior titulus, aut quam actualiter incolit beneficiatus, regulariter insequi debet nisi dispēset, vel superioris autoritas, vel paupertas, vel pia conuentium charitas atque utilitas.

Asura proprie dicta (que iuri diuino et naturali contraria est, et de mortalem culpam habet) est aliquid recipere ex pacto, ultra sortem. **S**ortem vero estimam appellatam, ius quod habet in re, per venditionem, et emptionem, aut alium modum, sicut que transit dominium rei in eum, et fit sua.

Quia ius vtēdi pecunia ad tempus vel pro tempore, non transit in aliquem, absque eius dominio, propterea in materia pecunie, comodatō et venditō coincidunt, et illic sepius iura collocat. **I**bi enim aliquis pro re iam sua, aliquid dare compellitur.

Recipiens ad iuras necessitate compellitur, sub intentione dandi illud quod est ultra sortem tanquam suum, et ad redimendum verationes suas et damna, non videtur mortaliter delinquere, quia nec proprie cum usurario dānabiliter erigente, participat in crimine.

Sed nec per hoc ius habet usurarium in dato, obstante ecclesiastica autoritate, que receptio hanc irritat. **O**missa fere contractus usurarius ex genere potest

Regule

per piam intentionē dantis et recipientis
transferrī a suo genere in opus pietatis.
ut si causa succurrēdi principaliter indigē-
tie piam ex vna parte. et preseruādi se
indemuē ex altera. pstat aliq̄s vltra for-
tem. nisi infra tale tempus sua fors ei
detur. sic q̄ mallet teste conscientia / suā
sortem apud se manere nūc. sine illo pre-
cio. q̄ tunc cū tali precio eandem recipe-
re. ob damnum certum v̄l probabile quod
ex solutiōis dilatiōe sortitur. ¶ Sicut in
redditiōibus censualiū recipientis p̄ dños
certis terminis q̄nq̄ pena pecuniaria im-
ponit nō soluentib̄ die assignata. ita po-
test aliq̄s recta intentione et p̄ securitate
solutiōis / talē statuere in particulari con-
tractu vel p̄essione ad terminū. Est autem
pie intentionis illius signū. si malit et credi-
tor id q̄d cōcessum est / die statuto v̄l pri-
cipe / q̄ terminū elabi vt emendas lu-
craret. Sic de ementiōibus redditus sub li-
bertate redimēdi iudicamur. ¶ Venditiō-
nes ad terminū et ad temp̄ / cariori precio
Similiter cōmutationes in quib̄ p̄ dili-
gentiā vendētis / res in nullo melioratur /
cui tñ certū lucr̄ affert / absq̄ piculo dā-
ni / sunt frequentius p̄cta mortalia. q̄uis
nō semp̄ vsura p̄prie dicta. ¶ In guerris
faciēdis q̄ malis innumeris plene sūt.
nunc ad istos innocētēs / nūc ad illos / so-
la vtilitas reipublice eas excusat a mor-
tali. que vtilitas est vnio ciuū cū prin-
cipe et adinuicē. et p̄suatio patrie. aut eui-
tatio damni publici notabiliter p̄ior q̄
sit damnum particulare ex guerra pueniēs.
¶ Guerre iniuste scite esse tales. aut q̄
tales debent iudicari / nō excusant a fur-
tis. ab homicidijs et rapinis / q̄n restitu-
tionē / aut emēdas fieri necesse sit / q̄ntū
erit possibile. ¶ Seruitutes p̄p̄oz in eis
que nō sunt contra legem dei et nature / po-
terunt ex suis vel pat̄z temeritis. vt con-
spirationib̄ et rebellionib̄ / rōnabiliter
introduci. vt tallie q̄dam / angariatiōes
et similia. sic iudeis postulantiū reges
dñs imposuisse videt. ¶ Acceptio p̄sona-
rū in gubernatiōe reipublice / et generaliter
apud omnē iudicē et principem de se illicita
est. nūc mortali. nūc venaliter. ex cir-
cūstantijs et abiecto. et pollicie cuiuslibet /
maxime turbatiua. Non est autē acceptio
p̄sonarū nisi vbi rebitū est et paritas vtro

biq̄. Quia in gratijs faciendis. vnum
capere. aliud dimittere. non est acceptio
p̄sonarum. aut si res non sunt pares.
¶ Remnere tributa et subsidia rōnabiliter
introducta. prius est furto simplici i sub-
ditis. Et erigere violenter aut fraudu-
lenter subsidia indebita a subditis per
principem / rapina dammata est. Quan-
do autem hoc est. et quādo non / genera-
li regula tradi nequit. ¶ Mutatio mo-
netarū potest esse par aut maius delictū
ex se. q̄ esset in casu falsam aliquā fabri-
care. quoniā s̄m damnum reipublice / op-
tate quodlibet / assumit modus culpe. ¶
Si princeps dicat se dñm monete esse. sit
ergo dñs bonus dispensator. nō tyrannus
dissipator. ¶ Omnia sunt principis. nō
quidē p̄prietario iure. nec pro se. sed p̄ ne-
cessitate reipublice. Et quid mirū. cū ne-
cessitas facit / p̄sone etiā singulari / aliēa
esse sua. ¶ Omnia bñficia sunt pape tan-
q̄ ordinatozi sup̄mo. non tanq̄ dño aut
possessori. imo nec tanq̄ immediato dispē-
satori. regulariter et vniuersali. nisi plato-
rum inferiorū iniquitas / aut manifesta ec-
clesie vtilitas. casibus certis istud exige-
ret. ¶ Ab vsurarijs et raptorib̄ quos cō-
stat ex alio iusto nihil habere. stipendia
seruitiorū suscipere nō licet. sub pena resti-
tutionis faciēde. et p̄ticipationis in cri-
mine. ¶ Ab vsurarijs et raptorib̄ quos
habere constat aliud ab vsuris et rapinis
sufficienter pro sustentatione tot seruito-
rum / vt puta quattuor et nō plurium / po-
test seruitor sibi necessarius vn̄ ex illis
quattuor / stipendia obsequij sui recipere.
aliter non. ¶ Non dimittitur peccati / nisi
restituatur ablatum. hoc est nisi volun-
tas efficaciter restituendi assit. dum possibi-
litas et oportunitas accesserit. et prout
sapiens p̄sertim confessor platus / deter-
minabit. vt q̄ veris dominis si supersunt
aut heredib̄ suis / aut si fieri nequeat. qz
non sunt aut ignorātur / in pios vsus re-
ferantur ablata. ¶ Memini de bonis ali-
terius ipso inuito licet ducere statum /
vltra parcam necessitatē sui et suorum.
maxime vbi possit laborare. aut etiam in
casu mendicare. propter hoc / bonorū om-
nium cessionē / pro finali remedio iura
constituunt. ¶ Fur aut raptor / nō solus
tenet restituere ablata. sed damna inde

Similiter retentores testamentorū. aut plus iusto differentes eorum completōnem in grauē iacturā animarū. ¶ Nemo de necessarijs suis simpliciter tenet elargiri/ immo nec de necessarijs fm statum suum. sed nec de superfluis suis vt sua sunt sub pena peccati mortalis. nisi vbi grauis necessitas circa alterum ipso presume re debente q̄ alius non succurret/ immi- neret. ¶ Necessitas enī extrema proximi/ p̄ ferenda est soli decētie proprij status. q̄n to magis superfluitati. ¶ Sciēter di- mittere superflua sua/ notabiliter consu- mi per putrefactōnem aut alias/ potius q̄ in vsus pios ipsa largiantur/ vix a cul- pa mortali aut nunq̄/ potest excusari. ¶ Thesaurizare de se non est illicitū sed p̄- uidum. q̄uis et circumstantijs potest fie- ri criminale. vt si sit ex alieno. aut desperā- do de diuino auxilio. aut in grande preiudicium reipublice. aut si alijs peunibus non succurrit. ¶ Vendere rem carius q̄s empta est/ si notabilis sit excessus in lu- cro/ om̄ibus miserijs et piculis et indu- strijs hincinde compēsatis/ est regulari- ter de se malum. et peius si propter indi- gentiam proximi hoc fiat. Et si res vendi- ta ex sua industria meliorem conditiōem nullam adepta est nec in se nec extrinseca consideratiōe. vt quia propinquior. et ad vsum facilius. et similia. ¶ Defectus rerū vendendarum/ quos quilibet ad extra p̄- sumitur cognoscere de facili/ sicut nec ab- scondēdi sunt fallacibus cautelis/ sic nec eos dici necesse est. presertim quo ad fori extrinseci iudiciū. et quo ad deum etiam si precij quantitas proportōnabiliter ad defectum minuatur. ¶ Damna que ali- quis non ex culpa et negligentia sua mer- cando incurrit/ potest vendendo deduce- re. Presertim si damnū sit pertinēs de se et quasi regulariter ad mercaturam. alio- quin non oportet. vt si venditorum mer- ces/ ignis fortuitus assumpserit. Secus preterea vbi ex culpa vel sponte/ aliquis merces defectuosas p̄duxerit. vt in equis et mulis fieri solet. sed non licet vt vendā- tur pro integris. neq̄ deus iridetur. ¶ Cum deceptōne vltra medium iusti pre- cij cōtractum inicum/ leges interimunt.

In alijs vero casibus etiam si peccent vē- dentes res suas enormiter/ tamen restitu- ere nō tenentur ementibus. quātum regu- lariter occurrit iudicandum. ¶ Legiti- me prescribens in re prius aliena/ illam neq̄ quo ad forum exterius neq̄ quo ad deum reddere cōstringit. Secus si fraus in prescribendo fuit. vt defectus bone fi- dei. que fraus si pateat in iudicio extero- ri ad reddendum prescribens impellitur quātō magis apud deum si lateat aut pa- teat. ¶ Mercatores earundem rerum/ si conspirent adinuicem q̄ non nisi pro ta- li precio notabiliter excessiuo merces su- as tradent/ ipsi quo ad forum exterius si sciatur. et quo ad interi⁹/ damnādi sunt. ¶ Solutō decimarum sacerdotibus/ est de iure diuino. quatinus inde sustenten- tur. sed quotam hanc vel illam assignare aut in alios redditus commutare/ positi- ui iuris existit. ¶ In redditibus ad vi- tam emendis/ aut gregibus ouium pre- standis ad medium lucri. sic in mercatu- ris/ sic in similibus regulariter contracti- bus qui non penitus ex vno latere clau- dicant/ quia videlicet ad vtrumlibet nūc lucrum nanc damnū imminet/ nunc ven- denti nunc ementi/ nulla videtur esse ma- licia de genere. sed circumstantijs alijs ve- stiri male posse/ nullus nescit. ¶ Cam- pfores/ pro centum francis reddētes cer- tam quotā in fine anni/ cū integra pecu- nia. et similiter mercatores. difficile est ab illicito contractu liberare. nisi bonifica- uerit hos contractus causa pia. quod fie- ri nonnunq̄ posse non negamus. sed se- curius est oppositum. ¶ Rebus que vsu peiorantur/ a rebus insuper quarū vsus absq̄ translatiōe dominij fructum affert certum/ licitū est precium locationis adi- pisci. ¶ Emptionem decem solidorum ad perpetuum supra fundum aliquē cen- tum librarum/ aut sub obligatione totū- us magne hereditatis/ difficile esse dicūt aliqui per directum iustificare. per indi- rectum autem/ posset aliquis totum fun- dum vendere pro viliori precio. Postea ipsum cariori recipere. vsq̄ ad deductio- nem illorum decem solidorum. ¶ Se- quitur de Sula.

Regule

3

De gula

Gula que est appetitus immo-
deratus comedendi non compe-
tit ex suo genere quod sit mortalis
nec etiam delectationi inde con-
sequenti. **S**it autem mortalis tripliciter.
Aut si comestio est contra prohibitionem vel
votum. siue hoc sit ratione cibi seu tempo-
ris. seu loci. **A**ut secundo. quando aliqua
que fieri precepta sunt. ob gulam scien-
ter. vere vel interpretatiue. omittuntur vel
perpetrantur prohibita. **A**ut tertio denique
quando corpus aut ratio notabili detri-
mento. per gulam. scienter vere vel inter-
pretatiue. pregrauatur. **I**n mortalibus
ille dicitur interpretatiue scire aliquid. quod
do. etsi actu scire negligat. scire tamen de-
bet. et discrimini non semet obijcere. **N**o-
camus insuper scientiam. non per demon-
strationem. sed per vehementem et proba-
bilem et coniecturam. **I**eiunijs ecclesie
vel alteri abstinentie. nemo cum notabi-
li et precognito grauamine sui corporis
et vsus rationis obligatur. secluso scanda-
lo. **N**emo tamen leuiter sibi fingat graua-
mina ex ieiunij abstinentia. quonia ex ip-
sa. pauciores pereunt quam ex gula. **P**ueri
et senes et pregnantis et nutrices et infir-
mi. et pauperes non habentes unde semel
refici possint. et laborantes non habentes
aliunde statum competentem. et itinere-
rantes auctoritate prelati. et alij consuetu-
dinem dyocesis in qua sunt insequentes
ab ecclesie ieiunijs regulare ius excipit.
Votum carthusien de non esu carnium
votum insuper aliorum religiosorum de
multis obseruationibus duris alias lici-
tis. votum denique particularium persona-
rum de certis cibis non edendis in eter-
num vt de capite. in certis casibus neces-
sitate extreme probabiliter si vota hec re-
nerentur imminetis. debent immutari.
Non enim licet alium contra dei prece-
ptum occidere. quanto minus seipsum.
secludimus tamen in omnibus scanda-
lum pusillozum. **D**eterior atque pericu-
losior est abstinentia immoderata. quam vo-
racitas aut ebrietas. si dicta abstinentia

vsque ad turbationem cerebri et vsus ratio-
nis. notabiliter et scienter vergat et addu-
cat. **P**eccata regulariter quanto sunt
spiritualiora. et quanto sunt sub maiore
specie boni palliata. tanto periculiosiora
sunt et a sanatione magis distant. **D**a-
bentes impedimentum de non ieiunando
legitimum. quod non est exceptum a iuri-
bus per expressum. securius agunt. quam
quod non sit necesse. si dispensationem prela-
ti quesierint. et quod secrete agant id quod
agunt. ne alij scandalisent. **C**haritas
frangere concedit comestionem alias illi-
citam. quandoque propter hospitem. quod
doque propter infirmi consolationem. quod
doque propter obsequium prestandum. vt
in seruitoribus monachorum. et etiam
principum. pregestando. et etiam pregu-
stantibus cibos. eorum esus conceditur.
Preceptum de ieiunio ecclesie. potest
aliquando seruari. dum contra dei mor-
talis gula committitur. **S**ic in multis di-
cendum est. **E**brietas tunc mortalis est
et generaliter omnis delectatio cibi et po-
tus. quando aliquis tanta libidine come-
dit et bibit. quod postponit deum. sic quod vbi
etiam dei preceptum vno modo vel alio
deberet a se violari. nihilominus a tali de-
lectatione non cessaret. **S**ecus si delecte-
tur etiam ex consensu libero. citra deum.
non hoc facturum si deus prohiberet. tunc
enim vel nullum est. vel tantum veniale de-
licium. **E**t habet hec regula in multis alijs
materijs. vtilem locum suum. **P**roba-
bile est comedentem tunc in die ieiunij si-
ne causa. non esse preuicatorum prece-
pti in tertia comestione sicut in secunda.
quodque oppositum tenere sit securus.
De comestionibus specierum et similibus
consuetudo teneatur. et delectationis ni-
mia libido vitetur. **I**nebricare alium sci-
enter vt vsu careat rationis in eius nota-
bile detrimentum. peccatum mortale est.

De luxuria

Luxuriam erge-
nere suo mortale dicimus. propter

corruptōnem generatiue virtutis maio-
rem q̄ nutritiue. ac minorem eius necessi-
tatem. et quia cōtrariatur huic precepto.
Non mechaberis. et vt per bona matri-
monij/actus iste queretur excusari. **Ad**
sensus in delectatōnem luxurie circa ob-
iectum sibi prohibitum. est mortale pec-
catum. siue sit in cogitatione. siue in ver-
bis. aut in visu. aut tactu. aut nutib⁹. aut
operatōne. Quāobrem familiaritas ma-
gna hominū carnaliū mutuo. p̄sertim ad
nudū. q̄ntūcunq̄ sint eiusdē generis aut
sexus aut diuerse. etatis/piculo prima est
ideoq̄ vitanda est. **C** Brauitas peccato-
rum luxurie ex genere sic ordinat. s̄m gra-
uius et minus graue. q̄q̄ ex circumstan-
tijs possit eorum grauitas aliter variari.
Bestialitas cum brutis **S**odomia cum
eodē sexu. aut in vase non ordinato **D**ol-
licies secum. **S**acrilegium dicatarij. **I**n-
cestus parētū. **S**tuprum virginū. **A**dul-
terium ligatorum. **F**ornicatio solutorū/
Luxuria generaliter. **L**icitum est suā
castitatem sicut propriā vitam defendere
vim vi repellendo. **D**electatio viri cum
virore/licita est causa prolis. causa reddē-
di debitum. causa preseruatōnis ab incō-
tinentia prohibita **E**t si sola delectatio q̄
ritur. infra metas tamē vinculi matrimo-
nialis. sic q̄ extra nō quereret. neq̄ sit cuz
circumstantijs aliunde prohibitis: illud
aut nullum aut tantū veniale peccatū est
Uxoratorum alter peccare potest mor-
taliter in matrimonio. si cum detrimēto
notabili prolis concepte aut generande
scilicet fiat. vt tempe menstruoz. si extra
vas. si cum desiderio absentis quasi p̄sen-
tis alterius nō sui. si principaliter ex cau-
sa aut ex fine mortaliter noxijs. **F**acili-
us est sepe ab ope carnali totalis abstinē-
tia sicut in virginibus et viduis. q̄ mode-
ste maritalem copulam exercere. sicut fe-
bris potu/et ignis flatu/et pruritus atta-
ctu tandem magis succendūtur. **Q**uia
corpus sacerdotis si vxoraret esset vxoris
sacerdos qui totus esse debet domino cō-
secratus/et expeditus a cura rerum fami-
liariū/et solutus legibus ciuilibus/et ora-
tioni iugiter vacare/ratōnabiliter astrin-
gitur voto castitatis.

De preceptis de

Diligere deum super (calogī.
omnia ex toto corde. ex tota ani-
ma. et ex tota virtute. quātum
sufficit viatori ad salutem / est
taliter affici ad deum/actu vel habitu. q̄
dei amicitia / cuiuslibet alterius rei dile-
ctioni antepōnit. **S**icq̄ pro nulla dile-
ctione sui vel alterius/charitatem dei vel
let deserere / p̄ transgressionē cuiuscunq̄
precepti diuini. **N**emo s̄m legem tene-
tur potius eligere annihilatōnem seu dā-
natōnem eternam. q̄ peccare mortaliter.
Neutrum quippe potest eligi licite. stan-
te lege de precepto habēde charitatis. cū
qua neq̄ annihilatio stat neq̄ damnatō
Proposita alicui viatori ista questio
et similibus. an citius pateret esse in igne
per vñū diem/q̄ peccato mortali consen-
tite: non teneatur circa hoc deliberare ab-
solute de altera p̄tium. sed teneat suspen-
sum iudiciū. considerādo fragilitatem
suam. et fidendo in diuina misericordia/
que vel nō patietur cum in talem tentatō-
nem incidere. aut si patiatur/deus faciet
cum tentatōne prouentū. vt possit susti-
nere. **P**ropositis huiusmodi questio-
nibus. quid homo faceret/tentatione for-
ti presente: **A**liud est optare et desiderare
illud quod est melius/et iudicare illō esse
eligibilius aut minus fugibile altero/ ali-
ud deliberare absolute/ q̄ ipse sic faceret:
et sic eligeret. **Q**uoniā primum est pie et
fidelis anime. secundū de p̄sumptione et
temeritate culpatur. **J**urare per deum
quod est eum testem veritatis adducere/
fit licite imo meritorie: dum veritas sub-
est. et reuerentia comitatur. et pia necessi-
tas ex humana infirmitate consurgens/
impellit. **J**urare in vanum. est prope
deum in falsitate. cuius esse testis nequit
inuocare. **I**deo dum ex deliberatōne fit.
semper est mortale. **E**xigere iuramen-
ta ab his de quibus vehementior est pre-
sumptio q̄ de opposito apud exigentes/
q̄ deierabunt: et ad hoc ex deliberatione
inducere: vix aut nunq̄ caret mortali de-
licto. nisi forsan quandoq̄ apud iudices
quibus ex officio sic exigere necesse est
Neq̄ necesse est neq̄ vtile et sepe crimino-
sum/exigere iuramēta ab his qui questio-
nantur in iudicio exteriori ecclesiastico/
vel ciuili/ quando p̄sumi potest vehemē-

Regule

ter/ q̄ quidam deierabūt. ⁊ quando corū iuramento nullatenus statur. **De** re penitus occulta/ que seꝛ nō potest p̄b̄ari testibus duobus/ neq; rem publicā scandalizat/ nullus in foro exteriori/ licite potest ab alio inuito iuramentū extorquere

Quāuis semp/ nō tamē pro semp/ obligemur colere deum/ nō solum mentaliter sed etiā signis exterioribus illa tamen signa/ pro varietate tempis et hominum possunt variari. sicut sunt orationes genuflexiones. thurificationes. prostrationes. et presentatōnes candelarum. victime. et similia. **Signis** exteriorib⁹/ nū q̄ bene colitur deus/ quando illa nequeunt fieri bono animo. vel scandalifant et similitudine sui ad idolatriam aut aliam inhonestatē. quēadmodū fit in insanijs stultorū apud multos. et in istis delationibus baculorū p̄ mulieres/ sacris ornamentis indutas. et quibusdam similibus que omnia prelatorū sollicitudo teneretur abradere

Obs̄uatio sabbati quo ad circūstantias temporis et modi et loci/ p̄ maxima pre relicta est determinatōni prelatorum. que cognoscitur. tum ex eorum institutis. tū ex consuetudinibus p̄ eos legitime toleratis **De** operibus seruilibus nō exercēdis diebus dominicis ⁊ festiuis/ plus et frequēter determinat consuetudo loci et p̄sonarū a prelatiis tolerata/ q̄ alia lex scripta **Consuetudo** exercēdi opera seruilia/ hec ab istis/ hec ab illis/ in diebus festiuis/ tūc maxime dicenda esset corruptela/ quando totaliter a seruitio dei ⁊ a cultu festorum/ ⁊ maxime ab auditu misse/ reuocaret. quando preterea hec seruilia/ maḡ ex cupiditate q̄ pia necessitate reipublice/ p̄tractant. **Joci** et alie recreatiōes corporales apud vulgus diebus festiuis. q̄q̄ sepius amittas habeant malicias p̄tra dei legem/ nō tamen p̄ directū ecclīasticis obuiant institutis.

Opera seruilia plerumq; fructuosius fierent si non ea prohiberet ecclesia. q̄ illa que vulgares in festis exercēt/ propterea prelatorū interest attendere circa festiuitatum multitudinē. ne sit illa ad cumulum peccati potiusq; ad cultū dei. **Diligere** proximū sicut seipsum/ est velle primo ea omnia/ que s̄m rectam rationē homo velle similiter proximū suum velle si

bi. **Hec** autē sunt indispensabiliter bona charitatis et glorie. **Quia** bonis fortune ⁊ nature ⁊ gratie gratis date/ possunt homines abuti in p̄niciem sui vel aliorū non quilibet tenet velle illa cuiusq; primo suo. sed aliquando nō velle. quia ⁊ s̄m rectam rationem/ ita deberet homo velle. de seipso. **Sic** inder/ cum amore proximi/ necat ipsum/ aut bonis spoliat. **Sic** ingenū et scientia et diuitie/ possunt desiderari isti vel illi proximo nō adesse/ dū nocturna credūtur

Ante religionis ingressum/ teneor/ prouidere necessitati parentum meorū extreme/ si possum. dum non aliunde patet eis prouisio. nec excusaret me religionis ingressus/ quin peccē intrando. et post introitum profitendo.

Si tamen necessitas illa nō sit extrema/ aut patet aliunde prouisio/ non teneor/ p̄ iuuando exire religionē iam professam.

Superioribus nostris qui omnes dici patres possunt/ obediendū est de rigore in eis solum in quibus superiores sunt. magis autem ei cuius auctoritas potior est. attentis circūstantijs persone. temporis/ reipublice ⁊ utilitatis in istis. vt in concernētibus reipublicam/ plus obediendum est principi q̄ patri. secus in re domestica. **Proportionabiliter** de monacho respectu pape ⁊ episcopi ⁊ abbatis ⁊ principis temporalis/ distinctio locum habet. **Quanto** plures dilectionis cause concurrūt circa aliquem proximū/ vt est habitudo prelatiōis et subiectōis adinuicem. bonitatis. ⁊ ratio cognatōnis. beneficentie. consortij. patrie. ⁊ similiū. tanto ceteris paribus ille debet plus amari ⁊ preferri. tamen obligatō legibus cauta p̄cipue seruanda est. **Ab** inimico parato totaliter satisfacere de iniuria/ ego teneor satisfactōnem suscipere vel indulgere. tamen verbū meum/ aut societatem solitam/ aut alia dilectōnis signa/ possum interdicare. ad mei et sui cautelam. ⁊ non ad rancorem **Inimicum** nō paratum corrigi/ diligo quātum sufficit ad salutem/ si ei nolo malum damnatiōis/ neq; damni temporalis/ per iniusta media **Inimico** meo incorrigibili/ optare fas habeo/ vt taliter sibi sit in anima vel in rebus/ qualiter sufficit ad hoc/ q̄ neq; mihi neq; reipublice/ iniustum damnū possit inferre.

C iure naturali. vim vi repellere licet. sic q̄ impetrus aliq̄s a q̄licunq̄ p̄sona cuiuscunq̄ dignitatis etiā papalis. via facti. et nō habens iuris remediū. fas habet iniurianti de facto resistere s̄m quali tatem iniurie. scilicet quantū requiritur et sufficit contra illum. ad sui tutamen tum ab hac facti via. **C**asus multi esse possunt in q̄bus aliquis se gerens p̄ pa/ pa/ et pro tali habitus ab ecclesia/ poterit a subdito licite vel occidi vel incarcerari vel p̄ modum quēdā app̄ellatiōis ab eo/ vel subtractionis a sua obedientia v̄di nari. nisi forte ob stare monstret cōstitu tio aliqua/ non humana solum. sed di uina atq̄ reuelata. huic naturali iuri p̄ iudicans. **C** Nunq̄ pro saluatione vite aut cuiuscunq̄ rei sue/ licet alicui morrē alterius de se/ scilicet/ via facti pro curare. et maxime illius qui nullam in/ fert iniuriā. **C** Nunq̄ pro saluando vi tam suā corporalē/ sunt innoxij via facti a se perimendi. vt si nō aliter euadere po test aliquis se persequētē q̄ conteren/ do paruulos viam obsidentes/ mors po tius est expectanda. ita dū quis est in ex tremā famis necessitate/ nō debz ab alio similiter famelico/ panem necessarium extorquere.

De sacramentis.

In omni sacra/ mento/ si desit intētio actualis vel habitualis faciēdi illud qd̄ christus instituit. et ecclesia intendit/ ni hil agitur. Similiter si forma omittitur aut corrūp̄itur. et si materia rebita/ aut si minister idoneus defuerit. **C** Ex b̄ pre cise q̄ aliquis scismaticus est vel heres ticus/ vel p̄scisus et excomūicat⁹/ vel ve gradatus. nō redditur impotēs ad effici endum vel conferendū sacramenta. nisi desit aliunde. vel potestas ordinis/ vel in tentio rebita/ vel materia/ vel forma. q̄ uis exercendo talia in casibz prohibitis/ grauis delicti reus teneatur. **C** Fiat sem per quod melius erit de possibilibus/ dū circa sacramentorū ministratiōem du bitatio aliqua cōtigerit/ aut suppleatur caute id quod omisium fuerit. et sub qua dam conditione/ si non erat illud iteran dum. **C** Cerimonialia seu figuratiua

legis antique/ ante christi passionē erāt iudeis necessaria. postmodū pro aliquo tempore licita sed inutilia. tandē vt nūc obseruātibz et sp̄m in eis ponentibus mortifera/ nec ab eis sumendū est effi/ car argumētus. q̄ modo talia/ in aliquo casu agere delectamus. **C** In casu dubio vehementer/ an aliquis sit vel non sit ba ptisatus. vt si sit expositus/ vel baptisa tus in nomine christi tantum/ aut alio tali dubio. ite etur baptismus sub hac conditione. si tu es baptisatus/ ego nō te baptiso. et si non es baptisatus/ ego te baptiso. in nomine patris et filij et spi ritus sancti/ amen. **C** Baptismū sanguinis dat martyrium. et s̄mūnis/ cōtritiō de peccat⁹ aut satisfactō gratuita. Primus non reiteratur. alter ab obligatione ba ptismi s̄mūnis si facultas affuerit. nō excusat. **C** Ea que sunt de decentia sacra mentorum notabili. instituta et pmul gata ab ecclesia/ nec abolita sunt per nō usum. et si non sint de necessitate sacra/ mēti ad faciendū id quod intendit. sunt tamen de necessitate precepti/ ad obli gandum ne scilicet et negligenter absq̄ rationabili causa dimittantur. **C** For/ ma in omni sacramēto potest corrumpi. aut per additionē. aut p̄ subtractionem. aut variationē. aut interruptionē nota bilem. quia modica non impedit. Simi liter additiō. subtractiō et variatiō. si ne q̄ trahant formā ad sensum alium/ ne q̄ q̄ inintelligibilē reddant. licz indiscre te et culpabiliter fiant. sacramētum tū non annullant.

De sacramento baptismi.

Nec in baptis/ A mo sunt de necessitate sacra/ menti. Minister idone⁹ Ma teria que est aqua elemētaris fluida. ad differentiam luti et aquarum que sunt artificiales. Intentio actualis vel habi tualis faciēdi qd̄ ecclesia intendit. In tingendo nō submergendo ex aqua illa baptisandum. aut eius partes principa/ lem nudam. et q̄ aliquāliter cōsentiat scilicet actu vel habitu vel in parētibus. Dicendo simul hāc formā. Ego bap tiso te in nomine patris et filij et spiritus sancti. amen. **C** Minister idone⁹ baptismi

Regule

regulariter et extra casum necessitat/ est ex ecclesie precepto sacerdos. qui p/ mittere habz exorcismos. 7 catlyzatio nem. et alia obseruare que in libris cō/ tinentur. Sed de necessitate sacramenti requirit q/ minister sit viator. ad exclu dendū angelos vel demones. qui simul possit intingere 7 verba pferre. ad exclu dendū manū et mutū. Alium a se. quia nemo seipm baptizat. Et intēdens da/ re actualiter vel habitualiter quod ec clesia intendit. etiā si nihil credat de ef/ fectu. ¶ Baptisandus idoneus/ est qui libet viator nō baptisatus. qui cōsentit interpretatiue baptisari. vel in fide pa/ rentum. vel offerentiū eum. vel ecclesie. si nunq̄ fuerit capax rationis vt paruuli. Si autē fuerit aliquando capax ratiois et 7 insenserit continue baptisari. aut si nullo modo cōsentiat/ dū ytitur ratioe baptisari non debeat. Secus si per ante consenserit nec reuocauit. quia p̄sumit ab ecclesia nunc consensurus/ si ratione non careret. ¶ Baptisandū non est fas confiteri sacramentali. cum baptismus sit ianua sacramentoz. 7 de originali cō/ tritio actualis/ nequaq̄ erigit. de actua libus s̄o sufficit duplicentia in genera li/ absq̄ obice male voluntatis pponen tis actualiter se peccaturū. quo obice po stea cessante/ baptismus efficacī suam capit. ¶ Baptismus dimittit penam 7 culpam ex integro. loquēdo de pena debi ta peccatis/ nō ex ciuili institutione. vt sunt irregularitates 7 mortes pro deli/ ctis certis. loquendo p̄terea de pena de bite per se. quia penalitates huius vi/e debite originali per accidens/ manent. vt sitis. fames 7c. quozum causa est pec/ catum originale. sine quo nō remissent. ¶ Si paruuli infidelium baptisent inui tis parentibus in fide ecclesie. illi sunt vere baptisati. nec debent reddi parenti bus si periculū timeat. Similit̄ illi qui metu inducitur ad interius cōsentien/ dum baptismo. Quanc̄ talia agere cō/ munis vsus ecclie non approbet. ¶ Ba ptisimum fluminis differre licet. quan do et vbi nō apparet sim versimiles con iecturas/ proxima mors. 7 speratur possi bilitas seu congruitas maior. recipiēdi in posterum. quo casu. et si subito bap ti/

sanctus moreret/ saluus esset.

De sacramento con/ firmationis.

Sacramentū confirmatiōis ad robur institutū/ tenetur quili bet christianus habens vsus ra tionis non contēnere. p̄sertim imminente periculo cofessionis chasti/ coram infidelibus faciente.

De sacramento eu/ charistie.

Eucharistie sacm/ duplicem habet formā et materiam/ de necessitate sacramēti. Forma consecrationis corporis chusti est ista. Hoc est corpus meus. Et forma sanguinis. Hic est calix sanguinis mei. aut huic equiualens. quod dicitur pro pter grecos. Materia corporis chusti/ est panis de tritico p̄ maiori parte. Mate/ ria sanguinis vinum de vite/ nō trās sub stantiatum in aliam spēm. vt in aceti.

Celebris consuetudo/ et ordinatio su/ perioruz in eis que ad solemnitatē misse et generaliter omnū sacramentozū spe ctant/ obligant ad nō contēnēdum hu iusmodi consuetudinē 7 ordinationē q̄s libri solēt habere. obligant p̄terea. vt negligentia frequens 7 crassa fugiatur.

Facta diligentia solita fieri in talibz circa materia in corporis 7 sanguinis. si per maliciā aut negligentiam ministri. aliter oblatum fuerit q̄ debeat/ vt puta aqua pro vino/ peniteat in omnē euen/ tum sacerdos. et si reus non sit. et quod omisum est/ suppleat vel emendet. p̄ser tim vt integritas in p̄fectōe 7 p̄fectōe sa cramentū/ p̄seruet. ¶ Discrimē noui pec cati mortalis i celebrādo vitatur. si post discussionē conscientie/ que regulariter in talibus haberi solet celebraturus nō habeat conscientia fixam/ aut eque fir mam. sicut de opposito q/ sit in peccato mortali. vel alio legitimo impedimento vt est irregularitas. Et hec vocatur cer/ titudo moralis vel ciuilis. q/ homo suffi cienter probatus est. ¶ Existente casu quo homo potest celebrare licite/ 7 a cele bratione licite desistere/ laudabilius est ceteris paribus celebrare. tum qz opus

te se privilegiatū est et fructuosum. tum
quia a nobiliori virtute procedit celebra
tio q̄ fit ex amore. q̄ ommissio q̄ ex timo
re generat. **L**audabilius est q̄ opposi
tum ceteris paribz/et cessante legitimo
impedimēto/quotidie celebrare. **P**ol
lutio nocturna tollens sufficientē deu
otionem/recollecionē et reuerentiā ad
sacramētum/ eo q̄ anima magis inde he
les et carnalis effecta est. impedit a cele
bratione q̄ diu talis carnalitas et lebetu
do regnauerit/ nisi casu necessitatis v2/
gente. vt si sacerdos sit vnicus/et missa
parochialis fuerit celebranda. **H**omo
qui ppter habitus virtutū et faciem
sui recollecionē vel aliunde/ manet de
uotus ad sacramētū et reuerens/ post
nocturnam pollutionē/ non videtur per
eam impediri quin celebret die sequen
ti. confessione tamē in omnē euentū pre
cedente. quoniā nulle sordes corporales
impediunt nisi pro quanto. vel sunt pec
cata. vel sunt in horrorem et scandalū affi
stentium/ vel deuotionē debitam tollūt.
Uir eni leprosus et vir menstrua patiens
a celebratione secreta nō arcentur. **I**n
omni adoratione sacramenti altari/ sub
intelligitur conditio ista vel similis /
si consecratio rite et debite fm institutio
nem christi fuerit celebrata. ac p̄inde/
adorans alienus est ab idolatria / q̄ quis
celebrans et nō consecrans/ esset in culpa.
Apparente figura circa sacramētū/
alia a figura solita panis et vini. non cō
uenit sacramētū sumi sub illa forma /
neq̄ sine conditione implicita vel expli
cita debz adorari. **P**ositis pluribus ho
stijs super altare/ si sacerdos intēdit ge
neraliter omnes consecrare/ ille conse
crate erunt. **S**i tantū duas ex illis qual
determiante signat/ ille due sunt tātum
modo consecrate. **S**i illas duas intēdit
sua non determinat/ nihil ibi consecra
tur. obstante confusione intētiōis. pro
pter quā ista nō magis q̄ illa p̄ dici cōse
cran. **R**egulariter vitupabile est et se
pe criminale/ q̄ sacerdos a celebratione
et catholicus habens vltimū ratiōnis ab
eucharistie susceptione/ totaliter absti
neat. **I**lli pueri sunt idonei suscipere
eucharistiam/ et ad hoc ligari vident se/
mel in anno. qui fm leges censent habi

les ad nubendum. **P**otest quoq̄ deuotio
etatem hanc puenire sicut in quibusdā
etatem supplet malicia. **A**udire missā
sā integrā/ est de obseruatione sab
bati. hoc est dierum festorum pro tempe
legis euangelice. nisi per impedimentū
legitimū/ aliq̄s se tueatur. **T**ale vō im
pedimentū/ fm loca et tempora et etates
et consuetudines/ varie iudicat. **O**bligatū
celebrare pro quolibet duorū
vnam missam/ nō absoluit vna celebra
tio. vna quippe missa/ virtute opis ope
rati. ex quo finiti valoris est/ nō tantun
dem tollit de pena. nec tantum redimit/
quantū due. **I**n anniuersarijs eccle
siarū/ et receptione missarū pro vno pre
cio sue sustentatiōis/ et in similibus / in
terpretatio vtri sapiēt̄ locū habet. alio
quin non videtur. quomō sex aut septes
anniuersaria in ecclesijs cathedralibus/
licite simul eadē die iungerētur. **O**bligatū
ad subsidia spiritualia. tutum
est dirigere intētiōē suā ad deum. sic
q̄ dignes d̄spertiri/ de valore sacramen
torum vel suorum benefactorū/ qualiter
et quātum videt se apud benefactores
esse constrictum. **C**aritatis maioris
est spiritualis elemosina. q̄ grat̄ distri
buit merita sua satisfactoria/ ad liberatō
nem animarū/ q̄ elemosina corporalis.
Et quāq̄ talis non inde minus habi
turus sit de premio essentiali. tardi⁹ tñ
inde de p̄p̄ijs peccatis ceteris paribus
satisfacit. **F**alluntur plurimū hi / qui
potentes aliunde viuere. obligant se ex
bonis ecclesiasticis vel alijs/ ad satisfaci
endum pro alienis delictis. cum hoc ce
dat in retardationē satisfaciendi p̄ pro
p̄ijs. et hec iola radix/ improbare benefi
ciorum pluralitatem sufficeret. **E**xpe
diens videretur vt nulla excommunicatō
nis sententia ferretur de facto a iure vel
iudice. neq̄ pro presenti neq̄ p̄ futuro
nisi p̄ manifesta cōtumacia/ qua se mon
strauit aliquis non paratū audire eccle
siam. alias qualiter haberet sicut ethnī
cus et publicanus/ si audire ecclesiā pa
ratus est. **E**xpediens videretur. vt nul
lus teneretur alium vitare quantūcum
q̄ excommunicatum a iure/ nisi postq̄
a suo iudice fuerit denunciāt⁹ esse talis
Siquidem in omni casu alio / videtur

Regule

possibilis excusatio et interpretatio eorum que aliquis committit unde excommunicari dignus est: quod non debeat evitari a particulari persona. Et hoc tolleret magnam in politica conversatione: confusionem.

Expediens videtur: ut omnes sententie excommunicationis late sententie in iure scripto: quarum usus nullus est. aut plus obest quam proficit: expressa revocatione tam in provinciis quam in diocesis. et in ecclesia universali: cassarentur. **E**xpediens videtur institutio aut iam institutorum talis interpretatio: ut solus excommunicatus aut suspensus a iudice: et pro tali denunciatus: contrahere diceretur irregularitatem. immiscendo se sacramentis. et quod solus talis a prelate absolvi in foro conscientie: spoliatus censere. **S**cupulos enim a subditis viraliter auferibiles. preterquam in materia sacramentalis confessionis: hoc auferret. **E**xpediens videtur: ut nulla sententia excommunicationis ferretur. nisi per contumacia facta in rebus pure spiritualibus: ut ubi transgressio verget manifeste in dissipationem fidei et sue spiritualis libertatis. **N**on enim debet (ut videtur) gravior esse in foro exteriori punitionis transgressio quam dampnum fuerit illatum. **E**xpedientius est in multis defectibus: illos vel tolerare: vel ad bonum finem ordinare: quam per fulminationes sententiarum et condemnationum: aut per predicationes rigorosas: eos conati funditus extirpare. ut de eugenij prima die anni de capellanis mercennariis: et similibus.

De penitentia.

Divina lex et non

solum ecclesie constitutio: obligat ad confessionem sacramentalem post peccatum actualem. ut fiat semel ante mortem.

Nec concurrere simul tempore ad iustificationem impij. necesse est: que sunt. In fusio caritatis. expulsio culpe. conversio liberi arbitrij in deum. et peccati detestatio.

Homo non semper tenetur immediate confiteri peccatum. imo nec conteri. sub pena novi peccati mortalis. dat enim spacium penitentia deus. quale sit fragilitati nostre sufficere. et illud quantum sit in omnibus: generalis regula diffinire nulla potest. **O**missio in concernentibus

confessione: sicut in alijs actibus preceptorum: non vocatur omissioni sit respectu actus principalis: dum deberet fieri. et non respectu circumstantiarum. que vel antecedunt: vel comitantur: vel subsequuntur. alioquin omissiones in vna omissione numerarentur infinite. **O**mnis contritio: includit confessionem in actu vel in habitu: aut in proposito vel in voto. **N**am verofieri actu: cessante impedimento alio quadruplex casus construngit. **P**rimus institutio ecclesie semel in anno. **S**ecundus susceptio eucharistie vel celebratio: et sacramentorum aliorum susceptio secundum quosdam. **T**ertius periculum mortis vel similiter imminetis. **Q**uartus conscientia quod alias non haberetur opportunitas peccata confitendi. **I**n recordatione peccati mortalis: dum missa iam pervenerit usque ad hoc ut commode sine scandalo deferri: vel interrumpi non valeat. aut dum sacerdos alius vestiget necessitas: sufficit contritio includens propositum confitendi. **C**ircumstantiarum quadruplex est differentia. quedam imperinentes. quedam minuentes. quedam augentes. quedam peccatum in aliam speciem transmutantes. **E**t hec ultime: non solum sunt circumstantie sed peccata. ideo sunt de necessitate sub expressione confitende. **P**rimas non expedit dicere. nec secundas regulariter. tertias exprimere: sepius utile est. et quicquid secundum quosdam necesse.

Circumstantiarum expressio in confessione talis et talibus verborum circumlocutionibus expressa sufficit: per quam confessor de magnitudine peccatorum: eius qui confitetur pro absolutione et penitentia discrete conferendis: instruat.

Expediit nonnunquam circumstantias de articulatis: vel inquirere vel dicere. tum ad reverendam humilitationem confitentis tum ad eius quietationem postmodum magis habendam quod omnia dixerit. tum quia circumstantie multe quas esse nullas aut veniales arbitrabatur confitens: peccata sunt mortalia. tum venientes ex hoc quod vna circumstantia habita: confessor de alijs coniecturat quas confitens pudore pressus celat. **C**ognito statu eius qui confitetur: quandoque nocet plurimum nimum super circumstantiarum particularitate

interrogatio/presertim in peccatis carnalibus. tum ne confitens verecūdia motus quādoq; mētiatur vt pueri et puellae hoc in his que non essent necessaria dici. tum ne scandalisens et inflammētur in nominatione peccatorū prius incognitorum.

Propterea discretio maxima requiritur et semper a generalioribus interrogationibus ad specialiores gradatim et sensim procedere. ueniet. inuocandaq; est manus eius quo obstetricante educit coluber tortuosus.

Secretum/commissum fidei alterius/celare/est de iure naturali. hoc enim rationabiliter quilibet sibi uellet fieri. et aliter socialis conuictus depiret. Multo amplius sigillum confessionis/secretū esse debet. et nullo casu/signo aut uerbo referandum.

Confites debet regulariter in peccatorū suorum explicatione/celare complices suos. nisi dum aliter profiteri non potest. sicut in incestu cum matre uel unica sorore. Aut nisi sic dicat et apud talem/ quod reuelatio debeat prodesse non obesse/ eis qui deregunt. Quo casu nihilominus magna cautela requiritur apud confitētem et confessorum/ ne zelo proficiēdi indiscretio fallantur.

Omnia ad confessionem pertinētia ut penitentia iniuncta/ et interrogatōes facere/ et cetera non inducentia ad malū/ sunt de confessionis secreto.

Propter quod peccant (si non excusat eos ignorantia) illi qui penitētiā suam/ et ea que sacerdos eis dixit/ passim dicunt. et qui etiā super hoc inquirunt. quoniam talia/ per indirectū causant aliquando irruionē sacerdotis aut confessionis culpam.

Qui seduxit alios ad peccatum/ tenetur pro posse eos postmodū ad uiam uirtutis reducere. non minus quā de damno tempali illato.

Sic de infamatione. et similibus. Et ad hoc debet confessor inducere confitentem.

Confessus uolēs peccatū suum reuelari per confessorē/ si peratur debet illud extra confessionem deregere. Neq; tamen adhuc est tutum confessori illud onus assumere/ si remediū possit aliter incommodis adhiberi.

Nullus semel rite sacramentaliter absolutus super uino crimine/ potest/ nisi de consensu suo libero obligari ad amplius confitendum. Si sit oppositum in quibusdā religionibus aut casibus/ institutiones positue quibus homo sponte se subdidit. hoc faciunt.

Si confessor presumat uerisimiliter soli

citare aut sollicitari ad peccata. ut pura ad lubricitatē/persona hoc timens/ debet ab illo si sit suus curatus petere licentiā alteri confitendi. qua non obtenta/ potest nihilominus alteri confiteri et absolui.

De statu eorū qui confessi sunt tutius est ut confessor nihil dicat. neq; ad uituperium sicut constat. neq; ad laudem/ ne inde confessi superbiant. ne preterea ipsi et alij in hypocrisim fite confitendi dilabatur.

Iudex cogere uolens ad reuelationem confessionis/ peccat. et tenet presbiter sibi non respondere. aut dicere hoc non esse de foro suo. Et si opponatur quoniam tacendo et non negando/ notare uidetur quod confessus sit in culpa.

Respondendum est/ quod sacerdos aliter agere non potest. Ideo nullum scandalum/ suo uicio depuratur.

Recatorum quāuis non sufficienter penitenti (ut quia propositū habet actuale peccandi in futurum) utile est confiteri et abstinentias certas recipere.

Qui tamen confessor expresse iterum et iterum protestet. quod neq; absoluitur neq; potest. neq; penitentia tales aut talis confessio/ eundem liberant. quin iterum eadē peccata confiteri teneantur.

Autis est opinio pro peccatoribus dicens/ sufficere ad absolutōnis sacramentalis fructuosam susceptōem/ quod confessus non habeat actuale propositū peccandi. hoc enim dicunt esse non ponere obicem.

Sed alia sententia quod requiritur actuale propositum positiuū non peccandi in futurum probabilius est atq; securior.

Virtute clauium et meriti christi/ datur in qualibet confessione sacramentali indulgentie. sed quante/ nouit deus. Fit etiam/ ut attritio minus sufficiens fiat in confessione contritō.

Soli actu confessi de peccatis suis/ capaces sunt indulgentiarum illarum que datur vere penitentibus et confessis. Nisi dicatur sufficere esse in gratia et membrū ecclesie. et ita ly confessis ibidem sumit pro confessione in proposito uel in uoto.

Dies indulgentiarū/ referuntur ad penitētiā pro uita hac iniunctas. sic enim textus sonat. Uidetur tamen quod iniunctō generalis que bene fieri solet ut omnia bona faciēda cedant in remissionem/ propositum in hoc et sufficiat. ubi etiam penitentia specialis/ totidem dies quot sonant indulgentie nequaquā iniūissent.

Indulgentias non recipit ille qui non

Regule

porrigit manus adiutrices iuxta conten-
tum bullarū. et ita diues melioris condi-
tōis est quo ad aliqua q̄s religiosus et mē-
dicus. **C**laue sacramentali nō notabi-
liter errante in impositōne penitentie. cō-
fessus per illā penitentiā si fecerit absolu-
tus est a pena et culpa/virtute cōpromis-
sionis cuiusdā liberalis et arbitrarie dei et
peccatoris in psonā sacerdotis. **T**uti-
us est cum parua penitētia que spōte su-
scipit et verisimuliter adimplebit/ducere
confessos in purgatoriū/ q̄s cum magna
non implenda precipitare in infernū. **R**-
enuens penitentiā in hac vita/stulte fa-
cit. nihilomin⁹ absoluendus est: si hoc nō
ex infidelitate qua credit nō esse purgato-
rium aliud/hoc faciat. sed vel propter te-
neritudinē corporis. aut infirmitatē. aut
paupertatem. vel aliud simile. **N**ulli in-
uito iniūgenda est penitentiā publica p
peccato secreto. secus de publico. **S**imi-
liter nullus p castigatōem scandalifand⁹
est publice pro peccato occulto. secus p
publico. vbi si scādalisetur peccator/scā-
dalum illud nō imponēti sed sibi qui me-
ruit imputet. **D**uisio confessōis si ad
ypocrisim aut pro nimio pudore fiat/ im-
pedit virtutem absolutōis. **S**ecus vbi
auctoritas superioris in casibus referuatis
et bona fides simplicium hoc faciūt et excu-
sant. **A**ut vbi confessor forte p̄sumeretur
scandalifari ex peccato confessi et nō habe-
retur pro tūc cōfessor alius discretus cui
absq̄s probabili scandalo/peccata omnia
reuelari possent. aliqua tamē possent. **V**i-
deat tamen quilibet/ q̄s rationabiliter cō-
scientiā scandali sibi fingat. **D**um ne-
scit cōfitemens de quibusdā actibus an fece-
rit illos. aut qua intentione et quomodo
fecerit (vt sepe cōtingit) dicat sub condi-
tione scrupulos suos. vt sic neq̄s mentiat
neq̄s absolutōne defraudet. **C**urat⁹ ob-
ligatus parrochiano semel in anno dare
eucharistie sacramentū/tenet ei dare si pe-
tat publice quantūcūq̄ sciatur nō peni-
tere. **N**isi causa refutatōis fuerit nota. vt
pote excōmunicatio publica. vel peccatū
notorium de quibus nō satisfecit publi-
ce. **S**ecus p̄terea de sacerdote in secre-
to. vel qui nō tenetur ministrare. vel pro
tempe quo ad hoc nequaq̄s obligatur.
Forma absolutōis ab excōmunicatiōe
ista est que debet primo fieri. **E**go absol-

uo te a sententiā excōmunicatiōis et restituo
te sacramētis ecclesie. **I**n nomine patris
et filij et spiritus sancti. **D**einde sequit̄ ab-
solutio pro peccatis/ si in excōmunicatiō-
ne peccatū includit̄ necessario cōfitemdū
sacramentalit̄. **E**go absoluo te a peccatis
tuis. **I**n nomine patris et filij et spiritus
sancti. amē. **T**utiusq̄ est/ in istis formis
nihil immiscere. **M**ateria sufficiens in
sacramento cōfessionis/ est homo pecca-
tor. cōtritus de peccatis. sponte subiiciēs
se suo sacerdoti. que subiectio nō est pprie
iurisdicōnis. alioquin papa nulli cōfite-
retur. sed est voluntaria. que potest nihilo-
minus impediri vel artari p̄ superiorem vt
nō qlibet peccator cuilibet sacerdoti pos-
sit se subijcere pro peccato. **E**piscopus
nō minus habet auctoritatē constituendi
coadiutores cōfessores in sua dyocesi/ q̄s
curatus in sua parrochia. **T**eneat tamen
episcopus p̄turbare ecclīasticā hierarchi-
am/ tollendo directe vel indirecte potesta-
tē curatoz absq̄s culpa eoz vel causa ma-
nifesta. **C**onfessio ficta/ reiterari ex inte-
gro debet fm̄ pbabiliore opinionem. q̄s
uis duriorē. quia nō habet effectū suum
postmodū cessante fictiōe sicut baptism⁹
et hoc: quia penitentiā reiterabilis est nō
sic baptismus. tum etiā quia nulla abso-
lutio sacramentalis fuit. sed potius noui
peccati additio. **N**on est fictio si pecca-
tor dicat omnia quozū actu recordat̄. q̄s/
uis non omnium recordat̄. sed est fictio dū
sciēter celat aliquid aut in pposito peccā-
di perseuerat. aut scit et scire debet q̄ a tali
nō potest absolui. **P**enitentiā alia est
recōcilians qualis fieri nequit nisi in gra-
tia. **A**lia est satisfaciens vel exoluēs. qua-
lis fieri potest extra gratiā. sic q̄ illius ite-
ratio necessaria nō existit. **I**mmo et talis
solutō respectu quarundā penarū tempa-
lium debita et forte ponere in inferno. **S**-
atisfactōem proprie vt talis est opan-
tur sola opera penalia. que sc̄z voluntas
naturaliter refugit. et hinc penā habet. in-
ste equidē. vt peccatū voluntariū/ inuolū-
taria pena redimat̄. **P**er opera spiritua-
lia/qualia sunt cōtemplatio et amor dei/
potest fieri satisfactio. tum quia ānexa est
pro statu isto/ fatigatio corporis. tum quia
cōtra propriā inclinātiōem cōmodi. intel-
lectus et voluntas abnegat se in obsequiū
fidei et charitatis. **U**num pro altero

posse satisfacere/concedit liberalitas dei. dum causa subest. vel ex impotentia illi? pro quo fit satisfactio. vel de mandato suo et charitate satisficientis. vel superioris auctoritate taliter ordinatis.

De Matrimonio

Consensus mutuus/expressus per verba de presenti/ quo transferretur pro perpetuo corpus viri in potestatem mulieris et contra in eis propter que coniunctio talis ordinatur causat matrimonium de iure naturali et diuino. nihilominus limitatur consensus ad certas personas. cum certis circumstantiis Et quicquid aliter fuerit attemptatum potest illud inualidare superioris auctoritas.

Votum solennitatum per susceptionem ordinis vel religionis non magis ex natura sua videtur dirimere matrimonium iam contractum quam simplex. sed hoc prouenit ex ecclesie constituto. maxime cum in illo dispensare posse papam probabilis sit opinio. Matrimonialis coniunctio vnius mulieris cum pluribus viris/repugnat iuri naturali. non contra. quoniam corpus viri plus valet. pro quanto plures fecundare sufficit. Et ita olim/pluribus licebat fungi vxoribus. Prius tamen in hoc consentiente. cui corpus viri iam cesserat in suum ius. Nunc autem ad statum prime institutionis reducit christus matrimonium vnius cum vna. Votum simplex castitatis/ non dirimit matrimonium iam contractum. peccat tamen qui vouit dum primo contrahendi voluntatem habuit voto contraria. non autem postea dum reddidit debitum. ut est concors sententia iurisperitorum. sed negant petitionem debiti posse fieri sine fractione voti. Cuius oppositum ex eo videtur verum. quia votum non cadebat directe nisi super hoc. quod est nunquam contrahere. et non super hoc quod est nunquam commisceri carnaliter alteri. Alioquin dum nunc commiscetur. etiam reddendo debitum reus efficitur voti fracti. Alioquin preterea esset foris talis coniugum nimis dura. Religiosus presbiter aut sacerdos/vtentes copula carnali preter matrimonium/et si grauissime transgreditur mandatum dei/non tamen videntur voti fractores. Votum quippe est solum propter deere alias licita. qualis non erit extra matrimonialis coniunctio. Ista conclusio/

licet apud simpliciores videatur extranea. tamen apud intelligentes quid nominis voti est clara. Votum quippe solum fit de operibus superogationis ad que quis alias non tenebatur. Sic religiosus proprie loquendo vouet quod nunquam vxorabitur quod antea licebat illi. Nullus autem proprie dicitur vouere quod nunquam fornicabitur aut adulterabitur. quia ex precepto ad hoc iam omnis homo obligatur. Vir et vxor/nequeunt absque mutuo consensu vouere castitatem. immo nec vir tute voueret se nunquam petitorum debitum ab vxore. cum propter verecundiam petendi ipsa in detestabili labi possit. Sponsalia dirimuntur. vel mutuo consensu cum auctoritate superioris. vel si altera persona interim fornicata fuerit. vel per votum solennitatum. pro quod matrimonium etiam contractum. non tamen carnaliter consummatum possit infra duos menses solui. Contrahens ficte in foro ecclesie/ quantumcumque carnalis copula sequatur/ eadem fictione remanente non coniungitur matrimonialiter. Compellet tamen ab ecclesia in foro exteriori tanquam si verum fuisset matrimonium. Secus in interiori. cuius est consilium ut potius omnes sententias ecclesie tollerent quam peccato consentiant. Potest tamen nouo consensu adhibita fictum matrimonium si nil aliud obstiterit/ in vxor commutare. Persona inducta pro metu cadente inconstantem virum ad consentiendum interius in prolatione verborum matrimonialium ut quia non vult mentiri. potest postmodum matrimonium dirimi tanquam nullum. sed de seductione per blanditias non ita. Impedimentum perpetuum in altero coniugum per quod nequeunt se mutuo carnaliter cognoscere/ impedit matrimonium iam contractum et contrahendum et etiam contractum dirimit/ nisi antea sciat de facto. tunc enim ostendit quod alium finem querit. et ita contractus stat. Nullus coniugum tenetur reddere debitum in detrimentum notabile et certum sui corporis. vel fetus nascituri Et secundum hoc cognoscitur quando leprosis vel pregnantibus aut menstruantibus aut furiosis aut ypidimiacis et similibus casibus reddi vel non reddi debitum oporteat. Tempus et locus facerent non videntur excusare quin alter coniugum teneatur alteri petenti reddere. preuia tamen quadam amabili monitione de non exigendo.

Regule Morales

R De extrema vinctō

Exrema vinctio habet materia et formam: in libris suis expressam. Et obligat non cōtemnere dum finis vite secundum probabiles cōiecturas per infirmitatem expectatur. Que preterea reiterari potest simili causa rursus veniente. **E**xrema vinctio rite suscepta delet venialia, immo videtur quod absoluit ab omni culpa cōiuncta peccatione recipientis, ita quod digne recipiens etiam ab omni pena liberetur, tum virtute sacramenti, tum quia peccator pie perseverans pro se et iuste.

A De sacramento ord

Ordinis sacramentum (ordinis) plures formas habet, pluresque materias, immo et sacerdotium duabus formis complet. vna qua datur sibi potestas super corpus christi verum. Altera qua datur potestas super mysticum. Quod si fuerit defectus vel dubium in aliquo, potest illud sub conditione cause suppleri. **P**lenitudo iurisdictionis/resi-

det apud papam et in alios secundum eius determinationem diriuat. Attendere tamen debet sibi esse illam potestatem non in destructionem ecclesie datam sed eius edificationem. **S**i papa diceret dominus omnium in spiritualibus quod constat, et in temporalibus quod alii negant, nihilominus dotatio ecclesie in iurisdictionibus et dominionibus proprietariis temporalibus et exercitiis in illis nequesset de iure naturali neque eidem repugnare videntur. Nam christus neque exercuit talia dominia, neque per expressum successoribus prohibuit, sed reliquit potestatem eorum discretionis pro varietate temporum et deuotione christianorum, sic vel sic exercendi. **P**apa non potest pertere ordinem hierarchicum huiusmodi ecclesie, sic quin in multis casibus liceret ei dem resistere in facie et dicere, cur ita facis? utpote in exemptionibus manifeste notis. Et si prelatos et ecclesias sibi subditas onerare sumptibus intolerabilibus, vel libertatibus penitus spoliare, et tenderet

Finiunt regule morales: